

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ., 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვეთ 2 მან., თითო ნომერი - სამი შაური.

სქლის მოწერა მიიღება: თფილისში: «წერა. კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების» კანცელარიაში და «კვალის» რედაქციაში, თეატრის ქ., № 12. ტელეფონი № 734.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакція „КВАЛИ“.

შინაარსი: ისტორიული მატერიალიზმი, ფ. მახარაძისა. — სხვა და-სხვა ამბები. — ჩვენებური საქმიანობის ორი მაგალითი, ნ. ელიავასი. — კორესპონდენციები. — რესუთის ცხოვრება. — საზღვარგარეთ. — ფოსტის განყოფილებაში (ჩენოვიდან), სიმ.-ისა. — მსოფლიოს ამბები, უცხოელისა. — ქართული საერო პოეზია (დასასრული), ი. გომართელისა. — ბიბლიოგრაფია. — პასუხათ ბ. ს. ქვარაძის, ნ. ელიავასი. — წერილი რედაქციის მიმართ, ვ. წერეთლისა. — განცხადებანი.

„კვალის“ რედაქცია გადავიდა თეატრის ქუჩასე, არტახოვის შენობაში № 12, კადეტთა კორპუსის გვერდით.

ისტორიული მატერიალიზმი.

Tantum possumus, quantum scimus.

I.

ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ არცოდნა არცოდნაა; მაგრამ იმაზე მეტი ცუდი არა არის რა, როცა ეს არცოდნა, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, უვიცობა, მეცნიერების მანტიაში გახვეული საჯაროთ გამოდის და ქადაგებს. თუ საზოგადოთ უვიცობა ყოველთვის მავნებელი იყო და არის, უვიცობა ყბედი, გაბედული და რიხიანი კიდევ უფრო მავნებელი და დამღუპველი უნდა იყოს. ეს მოგვაგონა ჩვენ ბ-ნ არჩ. ჯორჯაძის წერილმა ისტორიულ მატერიალიზმზე („ცნ. ფურც.“ №№ 1510 და 1517).

ბ. ჯორჯაძე სულ რამდენიმე თვეა რაც ლიტერატურულ ასპარეზზე მოღვაწეობს, მაგრამ ამ მცირე ხნის განმავლობაში მან საკმარისათ გაგვაცნო თავისი თავი. მისი ეროვნული პროგრამა ქართველი ბურჟუაზიის ასაყვავებლათ და მისი შეხედულება ხალხზე, როგორც უგუნურ, ბრიყვ ბრბოზე, რომელსაც „გონიერი“ ინტელიგენცია საითკენაც სურს, იქით აქნევენებს თავს, აშკარათ დადებენ, თუ ვის უგალობს ბ. ჯორჯაძე და რა ავლადიდების პატრონი უნდა იყოს იგი. ყოველივე ეს თავის დროზე საკმარისათ იქნა დაფასებული, და ამიტომ ამას აღარ დავუბრუნდებით. ვიტყვით მხოლოთ, რომ ყველა აღძრულ კითხვების გარკვევაში ბ. ჯორჯაძემ გამოიჩინა სრული მოუმზადებლობა, ხოლო ეს მოუმზადებლობა საზღვარს გადასცილდა, როცა მან ისტორიული მატერიალიზმის გაშოლტვა მოინდომა.

ისტორიული ანუ დიალექტიური მატერიალიზმი, რომელიც მე-XIX საუკუნის ერთ უდიდეს და უშესანიშნავეს შენაძენს შეადგენს, საზოგადოებრივ მეცნიერება-

ში თამაშობს იმავე როლს, რასაც ბუნებისმეტყველებაში მსოფლიო მიმზიდველობის კანონი. ისტორიული მატერიალიზმის დამკვიდრება საზოგადოებრივ მეცნიერებაში წარმოადგენს იმ წერტილს, საიდანაც იწყება სრულიად ახალი ხანა კაცობრიობის განვითარების ისტორიაში. წინეთ ისტორია წარმოადგენდა აურაცხელი ფაქტების გროვას, რომლებიც სრულიად გარეგნობით იყვენ გადაბმული ერთიმეორეზე და რომლებიც ყველაფერზე ლაპარაკობდენ, მაგრამ არაფერს არ ხსნიდენ. ისტორიაში ყველაფერი დამოკიდებული იყო შემთხვევაზე; მცნება ისტორიულ მოვლენათა კანონთა თანხმობაზე სრულებით არ არსებობდა. მართალია, მე-XVII და განსაკუთრებით მე-XVIII საუკუნეში ბევრი ეცადენ, რომ ისტორიული მოვლენანი დამოკიდებინათ განსაზღვრულ კანონებისათვის, მაგრამ ამ ცდამ უნაყოფოთ ჩაიარა. მხოლოთ მე-XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან განვითარდა ახალი მოძღვრება, რომელმაც ბოლო მოუღო ამ უსისტემობას და არე-დარეგვას. აღმოჩნდა, რომ ისტორიული მოვლენები ჩნდებიან ბუნებრივ თანდათანობით, რომ თვითნებობას და შემთხვევას აქ სრულებით ადგილი არა აქვს. ამ მოძღვრებით კაცობრიობის განვითარების ისტორია მის საწარმოვო ძალთა განვითარების ისტორიაა. ძველი საბერძნეთი და რომი, საშუალო საუკუნეები და ახალი ისტორია და აგრეთვე ძველი და თანამედროვე ველურ ხალხთა ცხოვრება ამ შეხედულების სრული დამტკიცებაა. მეცნიერებამ არ იცის მეორე უფრო ნაყოფიერი თეორია, ვინემ თეორია ისტორიული მატერიალიზმისა. როგორც ყოველივე ახალ სწავლას, ისე ამ მოძღვრებასაც გაუჩნდენ მოწინააღმდეგეები. ეს წინააღმდეგობა გამწვავა იმ გარემოებამ, რომ ისტორიული მატერიალიზმი დაყრდნობილია კლასთა შორის ბრძოლაზე. ამიტომ თუ მოწინააღმდეგეთა ერთი ნაწილი, შედარებით უფრო მცო-

რე, ამხედრდა ამ მოძღვრების წმინდა თეორეტიული მხრის წინააღმდეგ, სამაგიეროთ შევრე ნაწილი, შედარებით მეტი, ებრძოდა და ებრძვის მას იმ შედეგების გამო, რომლებსაც იწვევს იგი პრაქტიკულ ცხოვრებაში. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულ მატერიალიზმზე ერთ და იმავე დროს ორი მხრიდან იქმნა მიტანილი იერიში, დაბოლოს მან მიიწვი გვიმარჯვა. საზოგადოებრივ მეცნიერებაში ეს მოძღვრება ჭეშმარიტებათ არის დღეს აღსარებული. მართალია, აქა-იქ თქვენ გაიგონებთ ასეთ ფრაზებს: „მატერიალისტური შეხედულება ისტორიაზე სიმართლეს მოკლებული არ არის, მაგრამ იგი ცალმხრივია“; ან კიდევ: „მართალია, საწარმოვო ძალანი შეადგენენ საზოგადოების უმთავრეს ძარღვს, მაგრამ ყველაფრის ამით ახსნა არ შეიძლება“ და სხვ.; მაგრამ ეს მხოლოდ უძლიერებას ნიშნავს და მეტს არაფერს.

ასეთი ადგილი უჭირავს დღეს ისტორიულ მატერიალიზმს თანამედროვე მეცნიერებაში. ამიტომ ვისაც ამ მოძღვრების კრიტიკა ან უარყოფა სურს, მან უპირველეს ყოვლისა უნდა გადაშინჯოს კაცობრიობის ისტორია და თუ დარწმუნდება, რომ ეს ისტორია არ ამართლებს დიალექტიურ მატერიალიზმს, იმ შემთხვევაში უარყოს ეს უკანასკნელი. ვისაც ეს არ შეუძლია, მაგრამ მიიწვი სურს ამ მოძღვრების უარყოფა, ეს მისი საქმეა; უნდა იცოდეს მხოლოდ, რომ მის მოქმედებას არავითარი ფასი არა აქვს იმათ თვალში, ვინც მხოლოდ ფაქტებს და სინამდვილეს აქცევს ყურადღებას და არა სიტყვების რახა-რუხს. ასე მოიქცა ბ. ჯორჯაძე: მან ერთი კალმის მოსმით უკუაგდო და ვითომც კიდევაც გააქარწყლა ერთი უღრმესი და უუნაყოფიერესი სწავლა. ახლა ვიკითხოთ: რა ბრალსა დებს ან რაში ამტყუნებს ბ. ჯორჯაძე ისტორიულ მატერიალიზმს? მისი სიტყვით, ისტორიული მატერიალიზმი დამნაშავეა სამომავალდებულ ცოდვაში: 1) ამ მოძღვრების განმარტებით «ცხოველების პროცესისი ობიექტიურობა, ე. ი. უარყოფა» (ხაზს აქ ჩვენ ვუსვამთ) და ინტელიგენციას არა თხოვს რჩევა-დარიგებას; 2) ისტორიული მატერიალიზმი, როგორც ისეთი მცნება, «ბოლოვიც ადამიანის გამოცდილების გარეშე ადამის», მეტაფიზიკური სწავლაა და არა მეცნიერული; 3) ისტორიულ მატერიალიზმს ლოღიკური კავშირი არა აქვს მარქსის ეკონომიურ მოძღვრებასთან. სანამ ჩვენ პირდაპირ საგანზე გადავიდოდეთ, განვიხილოთ ბ-ნ ჯორჯაძის მიერ დასახელებული „ცოდვები“.

ბ-ნი ჯორჯაძე ასე განმარტავს ჩვენ მოძღვრებას: „ისტორია მოვლენათა ცვლილებაა. ამ ცვლილებას ახდენს ეკონომიური ურთიერთობა, მატერია (ნივთი)“. აგვიხსნა ნა რა ასე შევნივრათ ისტორიული მატერიალიზმი, ავტორი კითხულობს: „რანაირი პროცესია ცხოველების მოკლენათა და ფორმათა პროცესი? დამოკიდებულია იგი ადამიანის ანუ გარეშე ძალის სურვილისაგან (სუბიექტიურობა), თუ დამოკიდებულია ამისაგან (ობიექტიურობა)?“ და თითონვე იძლევა პასუხს: „ეს პროცესი გარეშე ძალისაგან, ადამიანთ სურვილისაგან, დამოკიდებული, ობიექტიური პროცესია—ამობენ მატერიალისტებიო“. რომ კიდევ უფრო ჩაიჭიროს ბრალდებულნი—ისტორიული მატერიალიზმი, ბ. ჯორჯაძე, მსგავსათ გამოცდილი ბრალდებულისა, იძლევა ასეთ კითხვას: ბრალდებულო! გირჩევ გამოტყდეთ და აღიაროთ ჩემ წინაშე: „აქვს თუ არა ამ

კაცისაგან დამოუკიდებელ ცხოვრების ობიექტიურობა? ცეს რაიმე განსაზღვრული მიზანი, ლტოლვილება, მიმართულება?“ ხოლო ბრალდებული, გაცემული ასეთი მოულოდნელი შეკითხვით, ბაგითა ჯორჯაძისათა აცხადებს: „არა. ობიექტიურობის პროცესი აქვს მატერიალურად აქვს აქვს აქვს აქვს“ (ხაზს აქ ყველგან ჩვენ ვუსვამთ). ბატონი ბრალდებული ამ განცხადებას ბრალდებულისას სრულიად საკმარისათ თვლის და ამიტომ აქ წყვეტს ჩვენების ჩამორთმევას. შემდეგ ის ასეთ განაჩენს იძლევა: ჩემთვის სულ ერთია „სამართლიანია ასეთი ისტორიული პროცესის განმარტება“, თუ არაო. „ვთქვათ, ეს ისტორიული მოძღვრება საფუძვლიანი და შეურყეველიაო“. მე ამასთან რა საქმე მაქვსო. მე მხოლოდ იმაში ვამტყუნებ ისტორიულ მატერიალიზმს, რომ იგი ჩემისთანა ინტელიგენტებს გზას უკრავს, პრაქტიკულ მოქმედებისთვის ნიადაგს გვისპობსო. აქ ბრალდებული ჯორჯაძე სიბრაზისაგან აღელვებული ვეღარ ითმენს და ასეთი სიტყვით მიმართავს საზოგადოებას: ბატონებო,—გაიძახის ის,—თქვენ უწყით, რომ «ყველა ადამიანი „ავს“ „კარგისაგან“ არჩევს; ზოგიერთ საქციელს ამართლებს, ზოგიერთს კიცხავს. ყოველ ადამიანს, რომელსაც განუსაზღვრავს ავი კარგისაგან, ამ კარგისაგან აქვს მიდრეკილებაო... რაც ითქმის ერთ დამიანზე, ისევე ითქმის გონიერ დამიანთა გრებულზე—ინტელიგენტზე. ყოველ ინტელიგენტს აქვს განსაზღვრული დაფასება კარგისა და ცუდისა... და ცხოვრების მიზანი, რომლისკენაც იგი მიილტვისო“. მაგრამ ჩვენდა (ე. ი. ინტელიგენციის) საუბედუროთ, გაჩენილა ეს რაღაც ისტორიული მატერიალიზმი და ჰქადაგებს, რომ ცხოვრება თქვენ (ინტელიგენტებს) არ გეკითხება, იგი ემორჩილება მხოლოდ აუცილებლობის კანონსო. როგორ გსურთ ახლა თქვენ? ნუ თუ ჩვენ უნდა მოვიხაროთ ქედი ცხოვრების ობიექტიური, უარყო პროცესის წინაშე და ხელი ავიღოთ პრაქტიკული მოქმედებიდან? არა, ჩვენ ამას არ ვიზამთ. ისევ უმჯობესია ჩვენ „უარყოფით კაცთა ცხოვრების ობიექტიური, კაცისაგან დამოუკიდებელი პროცესი“ და გამოვაცხადოთ, „რომ ადამიანის როლი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ურმის თვლის ჩხირს კი არ მიაგავს, არამედ თვით ურმის თვალს და რომ მის მოქმედებას შემოქმედებითი ძალა აქვს და მის ზნეობას თავისი საკუთარი მშობრავი ხასიათი და მხოლოდ ამ შემთხვევაში განთავისუფლება ინტელიგენციის მოქმედება ცხოვრების ობიექტიური (დამოუკიდებელი, უარყო და უმიზნო) პროცესის მონობისაგან“ და მიეცემა მას ფართო სარბიელიო. მაშ, ძირს ისტორიული მატერიალიზმი თავისი ობიექტიური პროცესით! სამაგიეროთ, გაუმარჯოს „აზრიან“ და „გონიერ“ ინტელიგენციას და მის სუბიექტიურ მსჯელობას,—ასე ათავებს თავის პათეტიურ სიტყვას ბ. ჯორჯაძე.

აქ ჩვენ ბ. ჯორჯაძეს ვთხოვთ დამშვიდდეს და პასუხი გვივოს შემდეგ კითხვებზე. პირველათ: რას ნიშნავს სიტყვა უარყო საზოგადოებრივი ცხოვრების პროცესის დასახასიათებლათ? ისტორიული მატერიალიზმი გვასწავლის, რომ ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრება დამოკიდებულია საწარმოვო ძალთა განვითარებაზე; იცვლება ეს უკანასკნელი, იცვლება თვით საზოგადოებრივი ცხოვრებაც, და პირიქით: თუ ნივთიერ პირობებში

არავითარი ცვლილება არ ხდება, იქ საზოგადოებრივი ცხოვრება უმოძრაოთ რჩება, იგი თითქო იყინება ერთ ადგილზე. უამბირობოთ არც ერთ პიროვნებას, თუნდ მისი ტვინი ასი და ორასი ჯორჯაძეების ინტელიგენტურ ტვინს უღრიდეს, არ ძალუძს მცირეოდენი ცვლილების მოხდენა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მეორე მხრით ნივთიერ პირობის ცვლილებანი, ანუ საწარმოვეო ძალთა განვითარება, ემორჩილებიან განსაზღვრულ კანონებს, ე. ი. თანდათანობის კანონს. მაგ., ფეოდალური წარმოება არ შეიძლება მოაზრობის უმაღლეს სფეროებში, ისე, როგორც თანამედროვე ბურჟუაზიული წარმოება—ფეოდალურის უმაღლეს. ამას ჰქვია კანონთა თანხმობა, მცნება, რომელიც პირველათ ისტორიულმა მატერიალმა დაამკვიდრა საზოგადოებრივ მეცნიერებაში. ისტორიული ცხოვრების ასეთ მსვლელობას თქვენ უწოდებთ უაზროს! რა საბუთით? ნუ თუ იმიტომ, რომ თქვენისთანა ინტელიგენტ პიროვნებას არ ძალუძს შეაჩეროს ბუნებრივი განვითარება? ნუ თუ თქვენ გგონიათ, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების პროცესი „აზრიანი“ იქნებოდა, რომ „გონიერ ადამიანთა კრებულს“, — ინტელიგენციას, შეძლებოდა „თავის სურვილისამებრ“ ამ ცხოვრების შეცვლა? გარდა ამისა, როგორც თქვენ უწყით, „ყოველ ადამიანს თავის მიზანი და ლტოლვილება აქვს, ე. ი. უფრო მდაბიურათ რომ ვთქვათ, ყოველ ადამიანს (მეტადრე თუ ის ინტელიგენტი) თავის „სურვილი“ აქვს. ახლა ჩვენ წარმოვიდგინოთ, რომ თითოეულმა იმათგანმა თავის სურვილისამებრ მოინდომა საზოგადოებრივი ცხოვრების პირობების შეცვლა. რა გამოვა მაშინ? აი, მაშინ არის, რომ აირევა მონასტერი! და სწორეთ ამ არევას უწოდებთ თქვენ „აზრიანობას“, ე. ი. როცა ერთი რომელიმე საზოგადოებრივი მოვლენა დამოკიდებულია მეორე მოვლენაზე, როგორც შედეგი მიზეზზე, თქვენ ამბობთ, რომ ეს „უაზრო“ პროცესიაო; და როცა ამავე მოვლენის მიზეზათ თქვენ ასახელებთ რომელიმე ინტელიგენტის სურვილს, — ეს „აზრიანი“, სუბიექტიური, პროცესიაო. დაფიქრდით, აბა რას ამბობთ!

ფ. მახარაძე.

სხვა-დასხვა ამბები.

ქუთაისის გუბერნიის ქალაქის საქმეთა საკრებულომ წარსულ კვირას განიხილა საქმე ბათუმის ქალაქის საბჭოში მომხდარი ინციდენტის შესახებ და დაადგინა, სამართალში იქმნან მიცემული ბ. ვოლსკი და ის ხმოსნები, რომელთაც ვოლსკის თავმჯდომარეობით მონაწილეობა მიიღეს კენჭის ყრაში.

უმაღლესი ბრძანებით (28 მაისს 1901 წ.) საშინაო საქმეთა მინისტრს უფლება მიეცა ნება დართოს უკან დაბრუნებისა ქალაქის დაბალ წოდებათა იმ მცხოვრებთ, რომლებიც ადმინისტრაციული წესით გადასახლებული იყვნენ ციმბირში ან სხვა შორეულ გუბერნიებში.

როგორც სახალხო სახლის ამშენებელ კომისიის გეგმიდან ჩანს, სახალხო სახლის აშენება დაჯდება 70,000 მანეთი. ხოლო რადგანაც ეს შენობა არ დამთავრდება სამი წლის განმავლობაში, ამიტომ გადაუწყვეტიათ 1000

მან. ეხლავე გადასცენ ავჭალის სახალხო თეატრის შესაქმნელად კეთებლათ.

ქ. ფოთში განზრახულ პროგიმნაზიის დასაარსებლათ რამდენსამე ადგილობრივ ვაჭარს შეუწირავს 6,000 მან.

თფილისის ქალაქის ჟანდარმთა სამმართველოს უფროსი შეეკითხა ქალაქის გამგეობას, წინააღმდეგი იქნება იგი თუ არა, რომ ჟანდარმთა სამმართველოს მიეცეს ტრამვაის ცხრა უფასო ბილეთი.

მთავრობას განუზრახავს ხელ-ახლო გადასინჯოს წესი ებრაელთა ამა თუ იმ ადგილას ცხოვრების უფლებისა.

იარაღოვის ქარხნის მუშებს, რომლებიც ქარხნიდან იყვენ დათხოვნილნი, შეუტანიათ საჩივარი ქარხნის პატრონზე, რათა დაუბრუნდეთ მათ ის ფული, რომელიც ერიცხებოდათ ჯამაგირიდან იმ შემთხვევისათვის, თუ ისინი მუშაობის დროს სამუშაო მანქანებს გააფუჭებდნენ.

მთავრობამ დაამტკიცა ქ. ალექსანდროპოლში განზრახულ საშუალო საკომერციო სასწავლებლის წესდება. ქალაქი სასწავლებლის გახსნის ნება-რთვას თხოულობდა ჯერ ისევ 60 წლებიდან, ე. ი. ორმოცი წლის განმავლობაში. დღეს ალექსანდროპოლში ირიცხება 35,000 მცხოვრები, სასწავლებელს ეყოლება 350 მოსწავლე. სწავლის ფასი განსაზღვრულია შემდეგ ნაირათ: მოსამზადებელ კლასებში 80 მან., პირველ ხუთ კლასში 100 მან., დანარჩენ ორ სპეციალურ კლასში 120 მან.

თფილისის საიუნკრო სასწავლებელში მომავალ სექტემბრიდან გაიხსნება 4 განყოფილება ახალი ტიპის სასწავლებლისა. უმცროს კლასში თითო განყოფილებაში მიიღება 35 მოსწავლე. ეგზამენის დაქერის ნება ექნებათ როგორც 1 და 2 ხარისხის ვოლნოაპრედელიაუშჩებს, აგრეთვე იმათაც, ვისაც 1 და 2 ხარისხის ვოლნოაპრედელიაუშჩის უფლება აქვთ.

კავკასიის მომავალ სამეურნეო სასოფლო გამოფენაზე შესვლა გამოფენის გახსნიდან პირველ სამ დღეს ელირება 50 კაპ., კვირაობით—20 კაპ., ხოლო დანარჩენ დღეებში 30 კაპ.

ბათომიდან იტყობინებიან, რომ 12 ივლისს, შუადღის 12 საათზე, ბურუნტაბიეში აფეთქებულია თოფის წამლის საწყობი. უბედურება დიდია, დაწვრილებით კარესპონდენციაშია.

ოზურგეთიდან გვწერენ: 8 ივლისს საშინელმა ნიაღვარმა წალეკა ახლო-მახლო ადგილები, სასიკეთოთ აღარაფერი დაუტოვებიაო.

ქიათურიდან გვწერენ: ამ მოკლე ხანში აქ გაიხსნება ტენიკური კურსები. კურსების გამგე ბ. მარკოვსკია, რომელსაც შავი-ქვის მრეწველთა საბჭო აძლევს ამ საქმისთვის განსაზღვრულ ჯამაგირს.

როგორც ქიზიყიდან გვწერენ, იქ დიდი უმოსავლობაა. ხალხი სასოწარკვეთილებაშია. ბევრი მათგანი ჩქეთ-ჩქით გაიფანტა სამუშაოთ და ხორბლის საყიდლოთ.

ჩვენებური საქმიანობის ორი მაგალითი.

იმავითავე შეხედება კაცი ჩვენს ცხოვრებაში ისეთს რასმეს, რომელზედაც შეეძლოს სიამოვნებით შეაჩეროს თვალი, დაისვენოს სულით და გულით. გგონია, აი აქ, ამ კუნტულში მაინც რიგიანათ მიჰყავთ საქმეო და იქაც გიმუხთლებს ბედი, იქაც ჩვენებური უთაურობა იჩენს თავს. ასეთი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩვენზე ბათომის საბჭოს უკანასკნელმა მოქმედებამ, რომელიც ერთ-ერთი სიმპატიურთაგანი იყო ჩვენთვის სწორეთ თავის მოქმედებით. მთელი მისი უკანასკნელი მოქმედება ერთიმეორეზე აკინძული ულოლიკობაა, და ულოლიკობას ხომ კარგი შედეგი არასოდეს არ მოყოლია!

გაკვრით იყო მოხსენებული ჩვენ გაზეთში ბათომის საბჭოს მოქმედება, მაგრამ დღეს უკანასკნელი ინციდენტის გამო ის შეიქნა ჩვენი საზოგადოების სალაპარაკო საგნათ და საქიროთ მიგვაჩნია აღნიშნოთ რაც ღირსია აღნიშნისა. წინდაწინვე ვაცხადებთ, რომ ბათომის საბჭოს უმრავლესობა საზოგადოთ არა ურიგო მოქმედათ მიგვაჩნია; შედარებით სხვა ქალაქების «მოღვაწეებთან», შატრისცემის ღირსია მათი შედარებითი სიფხიზლე, მაგრამ უკანასკნელ ხანებში მან ვერ დაიცვა თავისი ღირსება, და თვით დაიმარცხა თავი.

პირველი ულოლიკობა იყო ივანოვის საქმის ყრუთ მიტოვება, როცა იმდენი მასალა და საფუძვლიანი ეჭვი ჰქონდათ მისი უვარგისი მოქმედებისა; ამის შედეგი შეიქმნა ივანოვის ისევ ქალაქის გამგეთ დანიშვნა. ბ. ივანოვი ფორმალურათ შეუბღალავი გამოვიდა და ფორმალურათ დამშლელი მიზეზი აღარ იყო. მეორე გარემოება, რომელმაც ივანოვის გამართლებას ხელი შეუწყო, და ბათომელების საქმიანობის ნიმუშია, გახლავთ ბ. მარკვეიჩის გამგეობის წევრათ არჩევა, რაც, რასაკვირველია, უმრავლესობის ხელთ იყო.

როგორც ბ. ივანოვი, ისე მარკვეიჩი სრულ არარაობას წარმოადგენენ საზოგადოებრივათ და საკვირველია, საიდან გამოძებნიან ხოლმე ასეთ «მოღვაწეებს» ჩვენი საქმის მეთაურნი. და ამ სამწუხარო გარემოების მიზეზი ისევ ჩვენ ვართ; გვაკლია მოქალაქობრივი გამბედაობა, გვეშინია პირდაპირ მსვლელობის, რაღაც ხრიკებს ვიგონებთ, ვილასაც ვატყუილებთ და ბოლოს ჩვენვე ვტყუვდებთ, ჩვენვე ვებმით მახეში; ვითომ ტაქტიკას ვადგივართ და სრული უტაქტიკობა კი მოგვდის. ასეთი ტაქტიკანი უტაქტიკობის შედეგი იყო უკანასკნელი ინციდენტი, რომელიც უმთავრესათ უკანონო თავმჯდომარის მიზეზით იყო გამოწვეული.

ქალაქის საქმ. საკრ. განაჩენიდან ნათლათ ჩანს, რომ თავმჯდომარეობა უკანასკნელ სხდომაზე ბ. ვოლსკის ეკუთვნოდა და არა ბ. ივანოვს; ეს ბათომელებსაც ცოდნიათ, როგორც «ტნ. ფურკლის» ცნობით ვტყობილობთ, მაგრამ რაღაც მოსაზრებით ივანოვის თავმჯდომარეობას დათანხმებიან, ვითომ საქმეს არ გავამწვავებთო, და ის კი დაავიწყდა, რომ ვინაა საქმის მართლმართლ საქმე. მიიღეს ბ. ივანოვი თავმჯდომარეთ, რამდენიმე კითხვა გადაწყვიტეს

მისი ხელმძღვანელობით და მერე როცა მისი მოქმედება არ მოეწონათ, სხვა დასვეს მის ადგილას და ისევე გრძეს სხდომა. აქ წეს-რიგის სრული არევე-დარევაა. თავმჯდომარეს ყოველთვის აქვს კანონით მინიჭებული დისკრეციონული უფლება და ეს უფლება ხდის მას კრების თუ სხდომის სრულ ბატონათ, მისი საქმეა კითხვების დაყენება, წეს-რიგის დაცვა, მას შეუძლია კითხვის გადადება, სხდომის შეწყვეტა და სხვ. და თუ ამ მოქმედებაში რაიმე უკანონობაა, შეიძლება მისი განსაჩივრება, პროტესტის გამოცხადება, მაგრამ იმავე კრებაში მის განკარგულებათა წინააღმდეგობა არ შეიძლება, ეს კანონით დანაშაულათ ითვლება. ვამტყუნებთ საბჭოს უმრავლესობას, რომ პროტესტი არ გამოაცხადა ივანოვის თავმჯდომარეობის წინააღმდეგ და უფრო ვამტყუნებთ შემდეგი მოქმედებისათვის, ნამეტურ ისეთ პირობებში, როგორშიაც ეს უმრავლესობაა დღეს. აქ საჭიროა წინდახედული მოქმედება, მეტი მიზეზი და საბაზი არავის უნდა მიეცეს გარეგან ძალას მოუწოდოს საქმეში ჩასარევათ. ჩვენ ზიზღით ვუყურებთ «ჩერ. ვესტნ.» სულის ჩამდგმელთა მოქმედებას, მათ მიერ შემოღებულ საშუალებებს, მაგრამ ვერ ვამართლებთ უმრავლესობის ულოლიკო-უტაქტო მოქმედებას. დიდი შიში, მორიდება და ამისთანები საქირო არ არის; ქალაქის მართვა-გამგეობა ისეთი ღვეგალური ასპარეზია, მისი ყოველი ნაბიჯი ისე ნათელია, რომ პალმების ინსინუაციები ვერავის ვერავითარ ეჭვს ვერ აღუძრავენ, ყოველთვის უნიადაგო იქნებიან. საჭიროა ქალაქის მცხოვრებთა უმრავლესობის საკეთილდღეოთ მოქმედება, საქმეში რიგიანი კაცების ჩაყენება და საჭიროა ამ გზას არ აცდეს ბათომი და მისი საბჭო. სასურველია ბოლო ხანებში დაჩემებული ულოლიკობა უკუავდონ. ბათომი ახალი, ევროპიული ქალაქია, თან მდიდარი და მას შეუძლია შეიქმნეს ჩვენში სამაგალითოთ. დროა თავი ვიხსნათ ჩვენებური უთაურობისაგან...

* * *

ჩვენებური საქმიანობის მეორე ტიპურ მაგალითს ნ ივლისის დრამატიულ საზოგადოების კრება წარმოგვიდგენს. ამ კრების უმთავრესი საგანი ანგარიშის განხილვა და დამტკიცება იყო. გამგეობამ განსახილველათ წარმოადგინა რაღაც ნ გვერდიანი წიგნაკი, რომლის სახელი არც კრებამ და არც თვით გამგეობამ არ იცოდა. ერთი უწოდებდა საზოგადოების სრულ ანგარიშს, მეორე კასისას, მესამე ანგარიშის მაგიერ მოხსენებას და სხვა. ჩვენი აზრით კი ამ წიგნაკს ანგარიშის მეტი ყველაფერი დაერქმეოდა; მოყვანილი იყო რაღაც მშრალი ზოგადი ციფრები, რომელთა მნიშვნელობა ხშირათ გამგეობასაც არ ესმოდა. კრებამ სამართლიანათ შენიშნა, გამგეობის წარმოდგენილი ანგარიში ისეთი უნდა იყოს, რომ კრებაზე დაუსწრებელ წევრთაც შეეძლოთ საზოგადოების მდგომარეობის გათვალისწინება, გამგეობის მოქმედების დაფასება და ამ ანგარიშით ეს შეუძლებელი იყო. ამ ანგარიშიდან არ ჩანდა: რა ნაირი იყო რეპერტუარი, რომელი პიესა უფრო იზიდავდა საზოგადოებას, როგორი ძალებიდან შედგებოდა ტრუპაა, როგორი გასამრჯელო ეძლეოდათ არტისტებს, რა მიაჩნია გამგეობას საზოგადოების მოქმედებაში ხელის შემწყობათ, რა—ხელის შემშლელათ და სხვა. და ამის შემდეგ გამგეობა გაკვირვებას ეძლეოდა, როცა კრებას წინადადებას მიცემდა ვინ-

მე—ანგარიშს ნუ დავამტკიცებთო. ყოველივე შენიშვნა გამგეობის წევრებს პირადი შეურაცხყოფა ეგონათ და გამოაცხადეს კიდევ—ამ ანგარიშის დაუმტკიცებლობას საზოგადოება ისე გაიგებს, რომ ვითომ თქვენ ნდობა არ გამოგვიცხადეთო. მეორე საბუთათ გამგეობის თავმჯდომარეს ის მოყავდა, რომ ანგარიში სარევიზიო კომისიის განხილული და შემოწმებულია და ნება ანა გავქეთ ან დასამტკიცებოთ. ახირებული მოსაზრებაა! ანგარიშს, წესდებით, გამგეობა შეადგენს, სარევიზიო კომისია შემოწმებს და მერე წარუდგენენ კრებას დასამტკიცებლათ. აშკარაა, რაც დასამტკიცებლათ წარმოდგენილია იმისი დამტკიცებაც შეიძლება და არ დამტკიცებაც, ეს იმდენათ ნათელია, რომ ამაზე ლაპარაკიც წარმოუდგენელი გვეგონა ნ ივლისამდღი. გამგეობის თავმჯდომარე კი დიდის რისხით აწვებოდა ამ „საბუთს“. საზოგადოათ უნდა შევნიშნოთ, რომ აქ ჩვეულებრივმა სენმა იჩინა თავი: საკმარისია ჩვენში ვინმე რისამე „გამგეთ“ აიჩიონ, რომ მისი მოქმედება კრიტიკის გარეთ დადგეს, კრიტიკა შეურაცხყოფათ მიიჩნიოს. უფრო სამწუხარო ისაა, რომ ამ საზოგადოების გამგეობა უფრო ახალგაზდებიდან შედგებოდა, და ასე მალე შეუთვისებიათ ეს უკრიტიკობის დევიზი. თუ ახალგაზდებიც ამ გზას დავადგებით, მაშინ ძველებს რაღა უნდა გაუღმტყუნოთ, რაღა ვუზრახოთ. დროა შევეჩვიოთ კრიტიკას, გულდამშვიდებით მოვისმინოთ იგი. ამას მოითხოვს საქმის რიგიანათ მოწყობის სურვილი და თუ საქმეს ვემსახურებით, კრიტიკაც მოვისმინოთ. ჩვეულებრივი მოვლენაა ჩვენ კრებებზე რუტინით, ტრადიციით თავის მართლება და აქაც გამოტყურო იგი. გამგეობა ამობდა, ყოველთვის ასე მოკლე, ასეთი უთავბოლო ანგარიში წარმოუდგენიათ კრებისთვის და კრება კმაყოფილდებოდა, მაშ რაღა ახლა თხოულობს ვრცელს და უნაკლებო ანგარიშსო. ეგეც საბუთია? სხვისი ან თვით თქვენი წინანდელი უვარგისობა განა დასაკანონებელია?! აქ მხოლოთ ერთ ნიადაგზე შეიძლება დადგომა: ან ვარგოდა ანგარიში ან არა, და თუ არ ვარგოდა, რაც ნათლათ დაუმტკიცეს მას, უკან უნდა წაეღოთ და შემდეგ კრებაზე რიგიანათ შევსებული წარმოედგინათ. მაშინ გამგეობა აცდებოდა იმ სკანდალს, რომელიც მას ნ ივლისს მოუვიდოდა. მგონი პირველი შემთხვევაა ჩვენ საზოგადოებებში თავმჯდომარის ნახევარი ხმა რომ საჭირო შეიქნა და ასეთი „დრობიანი“ უმრავლესობით გაიმარჯვა გამგეობამ. თვით ამ ხმების განაწილებიდან გამოსტყვივის, რა გაჭირვებით დაამტკიცა იგი საზოგადოებამ. კრება შეუშინდა გამგეობის წყენინებას, არ უნდოდა იგი „გაღანძღული“ დარჩენილიყო და ალბათ მიტომ დაამტკიცა ანგარიში, ისე კი ყველა გრძნობდა მის უვარგისობას. ერთი ხელის შემშლელი მოსაზრებაც ჰქონდა კრებას, ეს გახლდათ უცოდინარობა, რომელი გამგეობისთვის დაევალება ანგარიშის შევსება, ძველისთვის, რომელიც მოქმედებდა, თუ ახალისთვის, რომელსაც საქმე არ შეეხებოდა, და უნდა გამოვტყუდეთ, თვით ჩაიგდო ამ უხერხულ მდგომარეობაში თავი, როცა წინა კრებაზე ანგარიშის ჩაუბარებლათ მოახდინა ახალი არჩევნები. ყოველგან, ჯერ გამგეობის ნამოქმედარს განიხილავენ და შემდეგ ირჩევენ ახალ გამგეობას, აქ კი თავ-უკულმა დააყენეს საქმე.

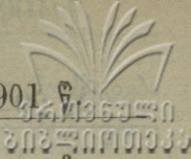
საზოგადოათ უნდა შევნიშნოთ, რამდენათ საწყენი

იყო ახალგაზდა გამგეობისაგან ბალიალობის ქადაგება, იმდენათ სასიამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენდა კრება თავისი სიტხიზლით, საქმისადმი ინტერესით, დაურიდებელი კრიტიკით, რომელიც საქმის გამორკვევის სურვილით იყო გამოწვეული და ვისურვებთ ასეთი სიტხიზლე სხვა დაწესებულებებშიაც გამოქვეყნდეს საზოგადოებას, თუმცა გვექვეება კი: აქაური ამხანაგებიდან შედგებოდა, ჯერ უავტოლიტეტა კაცებიდან, და მგონი ამით იყვენ წაქეზებული წევრები, ამიტომ ბედავდენ თამამათ ლაპარაკს, სხვაგან კი „ბურჯები“ სხედან და გვეშინია, მათმა ბურჯობამ მუნჯებათ არ გახადოს ჩვენი კრიტიკოსები.

ნ. ელიავა.

კო რ ე ს ზ ო ნ დ ე ნ ც ი ე ბ ი.

ბათოში. შემადრწუნებელი უბედურება მოხდა 12 ივლისს, დილის 12 საათის ნახევარზე, ბათოში. „ბურუნტაბის“ ბატარეაზე, როცა ჯარისკაცები «მინებს» (ასაფეთქებელ საშუალებებს) ამზადებდენ, ჯერ გამოურკვეველ მიზნის გაზო, აფეთქდა მინები და იქ მყოფი ჯარისკაცები, აფიცრები და ზოგიერთი მახლობელ ქუჩაზე გამვლელები, სულ ნაკუნ-ნაკუნათ აქცია. ამ დღეს ზარბაზნიდან საცდელი სროლა იყო და როცა ეს შემზარავი აფეთქება მოხდა და ამ აფეთქებით ფანჯრები დაიღწა, შენობებმა—თითქო შემზარავი მიწის-ძვრა მოხდა—ზანზარი დაიწყეს, სახლების კედლები დასკდა, გვეგონებოდათ ზარბაზნებს ქალაქისკენ მოუბრუნეს პირი და ყუმბარებს ესვრიანო. აფეთქებას საშინელი ძლიერი ხმა მოჰყვა. ჰაერში ცვიოდა ქვები, თუჯისა და რკინის ნაჭრები, ეცემოდენ სახლებს, გამვლელებს. შემადრწუნებელი სანახავი იყო ამ დროს ბათოშის ქუჩები, უმეტესათ ბატარეის მახლობელნი. სახლებიდან გამოცვივნილი, თავზარდაცემული ხალხი უერთდებოდა ქუჩაზე გამვლელოთ, არა ნაკლებ თავზარდაცემულოთ, და ეს თავზარდაცემულონი—დედები და მამები შვილებით ხელში, ერთი-ერთმანეთს ეხლებოდენ, გარბოდენ, ყვიროდენ. კეტდენ მაღაზიებს, კანტორებს. არავინ არ იცოდა მიზნები ამ შემზარავი მოვლენისა. როცა გაიგეს, რომ «ბურუნტაბის» ბატარეაზე მინები აფეთქდა, ყველა იქეთკენ მიაწყდა, სადაც დახვდა მათ სულის და გულის შემადრწუნებელი, შემზარავი სურათი. ეგრეთ წოდებულ „ახოზიეს მოედანზე“, რომელზედაც ჯარების პარადები ხდებოდა და რომელიდანაც 10—15 საყენი იქნება ბატარეამდე, ეყარენ ბატარეიდან გადმოსროლილ ადამიანთა სხეულის გარუჯული ნაწილები. აგერ შეგროვილა ხალხი და გაფითრებული სხით, თვალბში ცრემლ-მორეულნი, სამარისებური სიხუმით დასცქერის მის წინ მდებარე რაღაც შემრგვალებულ შავ საგანს. რომ დააკვირდებით, მიხვდებით, რომ ეს საგანი საშინლათ დასახიჩრებული ადამიანის ნაწილია. შენიშნავთ ამ შავ საგანში ჩაფლულს თავის ნაწილს ადამიანის ყურით. იქეთ, ამგვარივე გროვა, ადამიანის ფეხს, ხელს დაცქერის. ვილაცამ დაიძახა—ერთი კიდევ ეკლესიის ეზოშიაო. მეც სხვებთან ერთათ ინსტინქტიურათ იქეთკენ გავეშურე. ეკლესიის ტროტუარზე და კიბეზე შენიშნავთ სისხლის წვეთებს, ეკლესიის ეზოში კი სრულიად გარუჯული, გამრგვალებული ხორცი

ძვეს. მიხედვით, რომ ეს ადამიანის ნაგლეჯი უნდა იყოს, მიხედვით მიტომ, რომ მისი ძვლები ადამიანის ძვლებს გავს და კიდევ—მით, რომ იქ, მახლობლათ, ეს უბედურება მოხდა და ამ უბედურების მსხვერპლნი ადამიანები გახდნენ. აგერ ვილაც უბედური, ჯავრისაგან თითქმის ქუაზე შემოლილი კაცი, გამოუტაცნიათ სახლიდან (სადაც, ვინ იცის, იქნება მან საყვარელი ცოლ-შვილი დატოვა აფეთქებისაგან ნაკუწ-ნაკუწათ ქცეული), ჩაუსვამთ ეტლში და არბენინებენ ქუჩა-ქუჩა. მისი გოდება, ყვირილი—ვაიმე, დაღუპულა ცოლო და შვილო—გულს გიკლავთ და მასთან ერთათ მღუღარებას გაფრქვევინებთ. აგერ, იმ აფიცრის ცოლი, რომელიც აფეთქების დროს ჯარისკაცებთან იყო და რომელიც უბედურების მსხვერპლი შეიქნა, გულდათუთქული მღუღარებას აფრქვევს, სახეს იკაწრავს, ხან უცებ შეწყვეტს ტირილს, თვალებს მოიწმენდს და ჩაფიქრდება, ხან შეგროვილ ხალხს დააკვირდება, ხან ისევ უცებ—თითქო ამ დრომდით თავზარდაცემული თავ-დავიწყებაში იყო—გონზე მოვა და ისევ განაგრძობს შემზარავ ქვითინს. რამდენიმე წუთით წინ ბედნიერი, ახლა კი აუწერელი ტანჯვა-ვაებით შებყრობილი, ჰგოდებს თავის საყვარელ ქმარზე, რომლის გაციებული გვამის ნახვაც არ შეუძლია, არ შეუძლია გამოარჩიოს სხელი ამდენ ნაკუწ-ნაკუწთ ქცეულ, შემრგვალებულ შავ ხორცთა გროვისაგან, არ შეუძლია, რომ უკანასკნელათ მაინც ეამბოროს საყვარელ არსებას.

მოვიდა პოლიცია, კამენდანი, ცეცხლის-მქრობელი რაზმები. შეუდგნენ დახოცილთა გროვებს. ჯერ დანამდვილებით არ იციან, რამდენია მკვდარი და დაშავებული. მარა, როგორც იციან იქედან, თუ რამდენი კაცი მუშაობდა იმ დროს მინების დამზადებაზე, ამბობენ, 100-მდე ჯარისკაცი უნდა იყოს მკვდარი, ორი აფიცერი და კაველმეისტერი (ეს უკანასკნელი ბატარეის მახლობელ კაზარმაში ყოფილიყო). ბატარეაზე ცოლ-შვილით ფელდფებელი ცხოვრობდა თურმე. ცოლ-შვილით მსხვერპლი შექნილა ამ უბედურებისა. ერთი ქალი აფეთქებისაგან გამოსროლილ ქვას მოუკლავს ქუჩაზე. ბევრია დაშავებული: ზოგი კლავ-მომტვრეული, ზოგი ფეხ-მოგლეჯილი და სხ. ბევრ შენობებს ევნო.

X.

პიათურა. 28 ივნისს დასრულდა სელისმწერა იმ სელშეკრულებაზე, რომლითაც ჭიათურის შავი ქვის მრეწველთა ერთი ნაწილი აზიარებს შეკრას კერეთ წოდებულ «ბერლინის ფინანსისტების ჯგუფს», რომელთა შორის ირიცხება სავაჭრო სახლი ა. გირმისა. ამ საქმის შეთაურმა ბ. დ. ბაქრაძემ გვაუწერა: ბერლინში არსებობს დასახლებული ფულიანი კაცები, მათ სურთ მძუწათ სელი გაუწვიდნენ საწვად ჭიათურლებს და დაქმარონ მათ. ამისათვის მუ მომანდეს შეკადგინო ჭიათურის მრეწველთა დიდი საზოგადოება, შეუთანხმანგო ეს საზოგადოება იმ დიდ ფულიან კაცებს და ამნაირათ ვაწარმოოთ საქმეო. ეს კაპიტალისტები წინდაწინ იმდევან ქვის დასამუშავებლათ და ჩამოსაწიდათ საჭირო ფულს. თითონ მხოლოთ ქვის გაუიდას ვისრულებენ და სავაჭროსის თსოულბენ მოგებიდან მხოლოთ ნასეკარს და გაცემულ ფულზე 60%. ეს წინადადება მიიღო მრეწველების კერძო კრებამ, რომელიც ქუთაისში მოხდა და აირჩია კომისია სელშეკრულების შირობების შესამუშავებლათ. თავისი ნადაწი კომისიამ წარ-

მოუდგინა მრეწველთა კრებას, რომელიც წინააღმდეგ ჩვეულების, ჭიათურაში მოხდა (სახალხო თეატრში).

კრებებზე გამოიჩინა, რომ ამსანაგობა მხოლოთ მამინ ისეარებს, თუ იგი იქნება შეძღვარი არა კერძო-თითოეულ კაცისაგან, არამედ ჯგუფებისაგან. ამსანაგობის წინაშე მასუსის-შეკრული იქნება ჯგუფება. ჯგუფების წარმომადგენლები შეადგენენ ამსანაგობის მართვებლას. ამ სწრისა იყო კომისიაც. რადგან ასეა, სამართლიანათ შენიშნეს კომისიას, კერს სხეებულ ჯგუფების წესდება შევიძინათ და მერე მოვაწეროთ სელი მუშავებულ სელშეკრულებას, მგრამ კომისიის სწრით მოცდა და დაგვიხება შეუძლებელი შექნა, «თუ ოთს-სეთ დღემა არ შეკატუბინეთ იმ კაპიტალისტებს საქმის გათაკება, დაკავებით, კაპიტალისტები სელიდას წავკვივლენო», ამბობდა იგი და კიდევ დააჯერა კრება. მერე იბრობა, რომელსაც «ბერლინის ფინანსისტები» თსოულბენ, შეესება თვით ქვას. მათ უხდა ჩანაბრის წლიურათ არა საკლებ 12 მილიონი ფუთისა, ქვა უხდა იქეს ღირსებით არა საკლებ 45% წმინდა ღითონისა, ძველი ქვის ორი მესამედი გი სოეიერი მიწა და ეს დიდათ აუერსებს საქმეს...

სელშეკრულებას ძალით «ფინანსისტები» ამდევან სესის ბაქრაძეზე ჩამოტახილ ქვის რაოდენობის ძინედვით, ბაქრაძე გი სავსება ძველი ქვით, რომელიც ამსანაგობის სასეკით უხდა მიიღოს «ფინანსისტების ჯგუფმა». ისიც ვიცი, რომ თუ რამ სწრალი მოუგდა «ფინანსისტებს» რომელიც წვერის მიწეზით, მთელი ამსანაგობა აგებს მასუსს და თუ საქმე ასე მოეწეობდა, ამსანაგობას დიდი სწრალი მოელოდა. ძველი ქვის მატროსებმა თვით აღიარეს თავისთი ქვის უგარვისობა, მარა მანც ამსანაგობას მოასვიეს იგი თავზე. დიდი ამსანსურეი გაუწია უგარვისი ქვის შემატროხეთ სასელოკამა კომისიამ, რომელიც ვარწმუნებდა, სწრალის მსლეკული (ფინანსისტების წინაშე) კერძო მქარმოებული იქნებო, თეძდა სელშეკრულებაში ხათლათ არის გამთქმული წინააღმდეგი. ერთი საისტერესო გითსვა იყო კიდევ. სელმწერელ შირობების აღსრულებას უსრუხეკლსაე აფელათ კომისიამ სცხო საჭიროთ ვინზე სახდო შირზე სელმწერელთა მძებლების გადაცემა, მასთახ ერთათ თამსუქებას ჩამოართმევც. ერთმა წვერმა ადმრკითსვა, თუ როგორ მოეძვევა ამსანაგობა იმ წვერს, რომელსაც ასლა თამსუქს ართმევც, სელს აწერსიბენ ათი წლის სელშეკრულებაზე, და მას მხოლოთ რამოდენიმე ხნით აქვს მამული იჯარით აღებული. «კავშირის» გამონდელიმა წვერმა ს. წერეთელმა განაცხადა, რომ ამნაირი მოკლე ვადანი მოიჯარადრეხი ვერც მოაწერეს სელს, რადგან ვერ შესძლებენ შირობის ასრულებასაო. ეს სწრი ძლიერ მოეწონა ბ. გ. სდანოვანს და თითოხაც გაიმეორა. სოლო ს. ქვარისმა (მდევანი კომისიისა) სსვაფრთვ მესედა იმ გითსვას. მის სწრით, ასეთ მოიჯარადრეხებს შეუძლიათ სელი მოაწერონ, სოლო იჯარის ვადის შესრულების შემდეგ არ უხდა დაუბრუნდეთ მათ თამსუქები, რომ ამით ამ კომისს წვერი დატეოილი უვადეს და წამსვლელ წვერს მოეწონოს საშუალება, გარდა ამსანაგობისა, სსვასთახ ქვის მიტახისა და ამით ამსანაგობამ გააქროს თავისი მოქმეებები. ამსე შენიშნეს, რომ ასეთი პოლიციური ძალდატახება ვაჭრობაში არ არის სასეირო და ამქვანებს მხოლოთ ამ სწრის მატროსთა უცოდინარაას. ძალით გი არ უხდა ვიტერდეთ, თითონ ამსანაგობამ უხდა დაშინტერესოს თავის საქმეების რიგინათ წაუანით, ვოსკურსინიას კონკურ-

*) სელშეკრულების ვადა არის ათი წელიწადი.

რწმინდითვე უნდა ვსაუხსი და თუ მოწინააღმდეგე ვაპირებთ, ჩვენს მიერ დადგენილ კანონებს ვაპირებთ და ვაპირებთ, რომ ვინც ამ კანონებს დაეწინააღმდეგება, მის წინააღმდეგ ვიბრძობთ. ამის შემდეგ კარგად დასურული იყო, მსოფლიო რწმინდით უშეუბრალოდ. ამ სტრატეგიის დაწყება კი გადაწყვეტილებაში მოყვა. გავიგეთ, რომ სსრკ-ის მხრის, ვინცისა და დღევანდელი სსრკ-ის მხრის, მაგრამ ბუნებრივად შექმნილია ჩვენი და ვრწმუნდებით, არც ისე ეწეობა საქმე, როგორც საქმის დაწყებით სურდათ. «იმერეთის კანონების» საძირკვლი დაუტოვებიათ და საჭიროების დროს სახელმწიფოს გარეშე მდგომარეობის კანონების დანერგვის საკმარისი საკმაოდ ჰქვას. დასასრულს უნდა მოვასწავლოთ, რომ ჩვენი დიდი საეკლესიო ძეგლი ვაპირებთ სსრკ-ის წინააღმდეგ კანონების დანერგვას, შევინათ, თხა და შევლით ერთად ვერ მოძრაობს.

ერთი ასობის კითხვას გამოტყუროს ამ კარგად, რომელიც დიდი საიდუმლოებით არის მოცული და მისი გამოხატულებების ბუნებრივად დაუბნა. საქმის დაწყება, როგორც ვიცით, ბ. დ. ბაქრაძის, რომელიც არის აქ არსებული ამის. «გავძირის» წევრი, რომელიც ს. წერეთელი და ა. კრიხიციანი ამ ამხანაგობის პირველი წევრია, ძეგლი წარმოადგენს; და ეს ამხანაგობა სულმთავრობის გარეშე დარჩა. ბევრი შეკითხვა «გავძირის» წევრებს, რათა არ აწეროთ სულს, თუ თქვენ არ მოაწერთ, არც ჩვენ მოაწერთო, და ვსაუხსით მიიღეს, რომ ეს ამხანაგობა უკვე შეკრია, ვერძოთ, ვინაშით ა. გარძის, რომელიც ვრწმუნებთ სულს ჩამდგმულია; ამხანაგობის მიუხედავად მისთვის ექვსი მილიონი ფული ჰქვას წელიწადით. ამიტომაც, ამბობენ «გავძირის» წევრები, ჩვენ არ შეგვიძლია თქვენ ამხანაგობა, თუცა ძალიან გვიხდა თქვენთან ვიყოთ, მანა ჩვენი ვინაშით არ დაგვიტანსება. ყოველ შემთხვევაში ვერცხვით შევინახავთ და, თუ ვინაშით ხური დაგვიტანსება, ვინაშითაც მოაწერთ სულსაო. ამ გარეშე ამბობს ბევრი იმდენით დაეკება, რომ თავი დაანებებს ახალ ამხანაგობასაც და სახელმწიფოსაც.

პარმანი.

ბ. მ. ნ. მდინარე ცხენის-წყალზე სიღის გადაღების საქმე ძეგლით დიდძალი შეხვედრისაა. ის სულს შეუწეობს სამეგრელოს და იმერეთის სასურველ დასახლებას; ვაჭრობა-მრეწველობა აღორძინდება, სწავლა-განათლება იმატებს; წყალში დაძინება-თა რიცხვი შემცირდება, მშობრულ სახლის მდგომარეობა გაუმჯობესდება და სხვ. ვერძოთ სოხისთვის სიდი ძეგლით მოსახლეობის, საჭირო ძალიან, და არც საქმის სისრულეში მოყვანა ძნელი. შემუშავებულ პროექტით, რომელიც საზოგადოება დაადგენს განახლებს, რომ მისი წევრები გადაინდობს წელიწადში თითო მანეთს (კომლზე) ათი წლის განმავლობაში, თუ მთავრობა სიღის გაკეთებს და უბაყოთ ატარებს ზედსახსს. სიდი იქნება 100-ადე საყენი საგრძობით და დადგება 200.000 მანეთზე ძეგლი. მთავრობა სიღის გაკეთებას არ იბრძობს თავის თავზე, თუ სასწავლო და შეკრების და დახმარებას, ისიც ვარა. იმდენი სოხისა და სხვა საზოგადოებებიც, რასაკვირველია, საქმეს ენერგიულად მოაქედებს სულს და დახმარებებს. ასეთი პრაქტიკული საქმე კი არა, სოხში სხვაგვარი დაწესებულებებიც მოელოდნენ სიმშაობას. მაგ., აქ განსახლება აქვთ საკვირის სკოლა განსახსნის. ეს ახრის ახალი არ არის სოხში. რამდენიმე წლის წინათ სემინარიაში განსწავლავთ სკოლა. სახლი პირველ ხანებში საკმაოდ დადიოდა, პრესმაც

თანაუგრძობს, მან... რადესაც სახლში არამოსაწონი ტენდენციის დაინახა საჩხელოთ, სრულიად სურვილი შექმნა, „Черноморский Вестник“-ის თანამშრომლის წყალობით, განსორცხილებულ საქმე, და სკოლაც მოკვდა. ესაა კი სკოლა სსრკ-ის დადგენა შენდება. მასწავლებლები იქნებიან აქაური გულმსურველი პირნი, ძალეობა საკმაოდ, თუ ენერჯია გამოვიხინეთ და თავი მოვახდინოთ საქმეს. ამ საქმესთან დაკავშირებულია «ნაჭრების კითხვა» სოხში. არ იქნა, არ ეშველა მათ თავისუფლებას კვირა-უქმე დღეებში. ერთხან ვითომ შეეფასებოდით, მანა მერე ძალე ჩვენდამით. აქ კი გასურებულ რეინსუ იყო საჭირო გრძელდის ცემა. ერთთ-ერთი დონე, რომელიც შეიძლება ვინაშით სოხის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, ისევე სამდგომარეობის და «დემოკრატების» მიერ აღმართული თსოვნაა. არ შემოიღია გვერდი ავთარო სსრკ-ის კითხვებსაც. არ არსებობდა ბიბლიოთეკა სოხში და ის თავსამტკრევი კითხვა იყო, დაარსდა და გადაე უარესი. მის რა თვის არსებობაში უკვე გაისმის სამდგომარეობა, საყვედური, უმართოვალეობა. იმდენი ბიბლიოთეკის გაშენი დასიშნავს საზოგადოებებს და მათ სულს შეუწეობს დაგებულ ატმოსფეროს «გაქმნას». «შეუღებურათ ჩვენებურათ» საქმის სულს მოვიდება და «ფეხებზე მკადას» გადატარება არაფერი თავსდება საქმის წრდისა. შევინახვით, რომ რომელიც არის ისეთი პირი, რომელიც ძეგლით შეუძლია, მანა «ერთმა მერცხლამა საფხული ვერ მოიყვანა». საზოგადოთ კი რომელიც წევრები უმთქმელობის და უტაქტობის იხენ. ბიბლიოთეკისთან ერთად სოხში დაარსდა საზოგადოთ თეატრი. სახლი საკმაოდ დაიარება თეატრში, შეეზია გადაე მას. წარმოდგენები ხან ფასით და ხან უფასოთ უკვე ვინაშით იმართება. საქმე საჭირო თანაგრძობის სახელმწიფოს და თუ ინტელიგენცია იარგებს, ის სამარველს გაისკვნის. თეატრის მუშავეს და მათ მშობრულ, ზოგიერთ პრაქტიკულ მუხამებებით, მოსულ და დამსმარე არტისტებს და შეესებზე სეხისის ბოლოს მოვიღამარებთ.

ვ. შავლია.

P. S. აქვე უნდა მიხედოთ «გვლის» № 27 სონელ კორესპონდენტს გამოკვებასო. კორესპონდენტი ჩემი მოკვით უნდა იყო, მანა პრაქტიკულ ცხოვრებას კი არ იცნობს. ისეთ პატარა საზოგადოებაში, როგორც სოხია, შეუძლებელია რაიმე საქმის გაკეთება ერთ და რა ვინც მასწავრო. ამით დაინახება არა სასიამოვნო დგომი, და საქმესაც ვაგნებთ. საზოგადოთ თეატრის და ბიბლიოთეკის დაარსება არ შეიძლება დასახლებულ პირებს მივაროთ. ეს საქმეები სონელების კალთაში დაინახა, ვინაშით და სოხის ინტელიგენცია დასთავრო. მართალია, ზოგმა ბევრი იმუშავა, ზოგმა უფრო ცოტა, მანა ამის სავსებით ახესსვა შეუძლებელია. ვინაშით ჩემ თავს არაფრის დამეუძნებლათ არა ვთვლი. სოხის ჭარბი გადენთილი იყო კითხვებით და სსრკ-თან ერთად მერცხელოდ სული იმით სინათლეში გამოსატანათ.

ვ. შავლია.

მ. ახალციხე. 4 ივლისს, საშუალოდ 4 საათზე მივიღე არე-მარე ჩამობნედა, საშინელმა ქარმა დაჭებრა, ატუდა საშინელი ელვა და ტყე-ქვისილი; სეხის ფოთლები, მტვრი, დრებლები ერთმანეთში აიჩინა და საშინელი სისწრაფით ტრიალებდნენ ჭარბში, ასე გეგონებოდათ, ცა დედამიწას გარისსებია, უნდა უკვლავ თავის ძალი შეივრობოს, დედამიწას დაეხსოს და სულ მთლათ ერთანათ განსადგუროსო. მთელი ათი წელი ასეთი სურათი გავრძედა. შემდეგ წამოვიდა სეტყვა. ხალ-

სი შიშისაგან მიწისზე ჰაჰქვე დაემსო, ჰატარა ბავშვებმა საშინელი ტირილი მოხრთეს, გარეთ გამოხედეს ყოვლად შეუძლებელი იყო. მთელი ოცი წუთი გასტანა სეტყვამ; კაცლის ოდენა სეტყვას ისრად; შიგა და შიგ კავალზე უმსხოსიც ერია. სუყველაფერი მიღწე-მოღწეა, მანგრ-მანგრის და განადგურება. სარდაფები წყლით აივსენ, სეტყვა ორ გოჯზე მეტი დაჭყარა. ოცი წუთის შემდეგ ციმ ღრუბლები გადაიყარა, მზემ თავისი შუქი კვლავ მოჭრისა ამ ჩვენ განადგურებულ ასაღრისეს, ბუნება დაწყნარდა, თითქმის აქ არაფერიც არ მომხდარა; მხოლოდ არა-მარე წარმოადგენდა საცოდავ სასნასობას; სასლები ფანჯრებ-ხალცილინი, სასურავებ-გლეჯილინი, ხეები საზრდალოთ დატიტვლებულნი, მიწა სეტყვით, ხის ფოთლებით და შტოებით დაფარული.

მეტათ გულ-შემწარავ სურათს წარმოადგენენ აქაური ბაღები და ბოსტნები: ამ ერთი საათის წინათ სიცოცხლით სავსე, თვალის წარმტაცა შენეებებით შემკული, სესილებით სავსე ბაღები და მწვანეთ გადაბინებულ ბოსტნები ესლას წარმოადგენენ სრულებით განადგურებულ ადგილებს. წელს მანტ სესილები შენეირი მოსხმელი იყო. ასაღრისის განთქმული ვაშლები და მსხლები შტოებს ვერ იმაგრებდენ, ყველას შტოების გასამაგრებლათ ხეები ჭქონდა შეეწებული. ესლას ვი ყველას ვაშლები და მსხლები შუასე დასეთქილი მიწისზე ყრია. ნიაღვარმა ბუჩი სბოები, ღორები და შინაური ფრინველები წალკა და დაღრნო. ამბობენ, რომ აღნიშნულ გამებებზე დაიდრნო.

ამ საათში სოფელ ღრულის გლეხები ჩამოვიდნ და საშინლათ სტიროდენ საწყლები; მანრის მმართველთნ მიდიოდნ, რომ შეეჩვილათ თავიანთი გაჭირვება. სოფ. ღრული 5 კერის მანდილზე იქნება ასაღრისიდან, მთის ფერდობზეა გაშენებული, ყანებიც მთის ფერდობზე აქეთ. ამ გლეხებმა გვიამბეს, რომ შემოსული ჰურის ყანები ნიაღვარმა ისე წალკა, რომ ვერც ვი იფიქრებთ, თუ ოდესმე აქ ყანა ყოფილათ; ხეები სულ შუა-შუასე დასეთქა სეტყვამათ.

ნ. ქიქოძისა.

ნიჩბისის საზოგადოება (ქვემო-ქართლი). ამ საზოგადოებაში ირიცხება 400—500 კომლი და შესდგება ოთხი მოზრდილი და სუთი ჰატარა-ჰატარა სოფლებისაგან. ჰაჰქველ გუნდს ეკუთვნის: მეკვი, სასხარი, ქვემო-ნიჩბისი და ზემო-ნიჩბისი; მეორეს სეკორძე, ნატეური, სათოველე, ასაღრსოფელი და ზეუბანი. სოფელი მეკვი თავისი მდგომარეობით განსხვავებულია დანარჩენ სოფლებისაგან, ამიტომ ვერ მეთხველს გავაგნობ შეძლებისა დაგვართ დანარჩენ სოფლების ნიეთიერ მდგომარეობას. შედისათ თუ არა რომელიმე იმათგანში, თვალ-წინ წარმოგიდგებათ სროვა მიდგომულ-მოდგომულ მიწურ სასლებისა, რომლებშიც წვიმიანობის დროს უფრო წვიმის, ვინემ გარეთ, რის შედეგათ სინესტე და სამკველი სუნი ამას დაუმატეთ მცხოვრებლების ჩაგმა-დასურვა და მხსველს თვალ-წინ წარმოგიდგება საერთო სიღარიბე-სიღატაკე. სასლები ზოგ ალაგას ისე არიან ერთმანეთზე მიკრულნი, რომ სადაც სი და ორასი კომლია სულ არ გეგონება ორმოცი და სამოცი კოსს აქ ჰვარი სწრია: ისიც კარგი წყალობაა, თუ წინ თავისუფალი ადგილი 20—30 ოთს. საეწამდეა. თვით საღისის გარეგანი გამოხატულება გიმტვიცნებს აქაური გლეხის გაჭირვებას, სიღარიბეს და დაჩაგრულობას. რაში მდგომარეობს ამ სიღარიბე-სიღატაკის მიზეზი? მცხოვრებლები აქ მისდგენ მეურნეობას და ამას სომ მამული, მიწა-ადგილი უნდა: გლეხ-

ბა ვი ამ აღნიშნული სოფლებისა მოკლებულნი არიან თითქმის მიწის საკუთრებას; მთელი სასნავ-სათესი მიწები, ტყე, საძოვარი ადგილები და ვენახი სულ თავად-ზნაურობის ხელშია. ზევით მოვისხენიე თითქმის-მთქმი, ეს იმიტომ, რომ მოამბენება თითო-ორლას კომლი, რომელსაც აქვს შესყიდული საკუთრებათ სამ დღიურამდე მიწა. ამას გარდა სოფელ ქვემო-ნიჩბისში ას ხეთ კომლამდე ნადელანი გლეხია. შუა რიცხვით რომ ვთქვა, თითო კომლს ნადელი სასნავი მიწის შესვება ძლივს სამ დღიურამდე და ვენახის ნახევარ დღიურამდე. აქ ვერ მაგალითი არ ყოფილას, რომ რომელიმეს მებატონისაგან თავი დაესხნას, ან ვი რომ დაისხნას კიდეც, სამი დღიური მიწა რას უშველს, ოდესაც 15—20 დღიურ მიწისზე ერთი წლის საზრდო ძლივს მოსდის. დანარჩენები უნადლოთ არიან დატოვებულნი, რადგანაც მათ მებატონებს ნადელის დარიგების დროს არ ქონიათ სამოც დასეტყვასე მეტი. თუმცა აქ უნდა შევნიშნო, რომ ათიოდე კომლი სოფ. ქვემო-ნიჩბისში, რომელნიც თ. ვ. ი. მუსხანსკის ეკუთვნის, აგრეთვე უნადლოთ არიან დატოვებულნი და იოვლებიან სიზნებათ. რაც შეეხება მთიულების სოფლებს: ნატეურს, ასაღრსოფელს, ზეუბანს და სათოველს, იქ გლეხები სულ იჯარით იღებენ მიწებს. ზევით მოსხენიებული სამი დღიური სასნავი მიწით და ნახევარი დღიური ვენახით, რომლებს მოსაკვლიდან ერთი მეოთხედი მებატონისაა, გლეხს არ შეუძლია, რასაკვირველია, ცოლ-შვილი დაარჩინოს წლის განმავლობაში და აი, ის იმულებულია მოხსნას მეოთხედით თავადის მიწა (ამ უკანასკნელ დროს გასძიდა მესამედობა), მაგრამ ასე რსებს იმდენის მოხსნას, რამდენიც ოჯახს ძლივს ეყოფას საჭმელათ. აქ ცხადია, ჰურის გაუიდავ გლეხს არ შეუძლია. ღრისაც ვერ მოიყვანს იმდენს, რომ ბაზარზე გაიტანოს ამ წელში გლეხობაში, ცოტა არ იყოს, ამოისუნთქა თავისუფლათ ასაღი გარდასასადის წესის შემოღებით. მაგ., ქვემო-ნიჩბისში, რომელშია 100—115 კომლია, წინათ წლიური სასკლემიფიფო გარდასასადი უდრიდა 1000 მანეთს, ახლას ვი 200 მანეთამდეა. მოიჯარადრე გლეხებს ვერ არ გამოხვლიათ ცნობა გარდასასადის რადენობისა. როგორც ხედავთ, გარდასასადი ჰარველი შესევეთ ძალიან შემცირებულა, მაგრამ ეს უშველის რამეს გლეხობას? როგორც ზევით გაქვს მოხსენებული, აქაური მიდამობი თავად-ზნაურობის ხელშია და გარდასასადიც უმეტესათ იმათ დააწვათ ვისურს; ისინი ვი სომ ისევე გლეხებისაგან იღებენ. ამით განსეთქილება მათ შორის უფრო გამწვავება. ამის ნიშნებს ასაღრ გამხრკოთ. ერთი მხრით რომ შევხედოთ საქმეს, სიღარიბე და გაჭირვება გლეხობას აფხიზლებს, გამჭყვას გარეთ, რვინის გზასე. ქალაქებში და ამნარათ აბავს მოძრავობაში.

ნ. კვიციანი.

რუსეთის ცხოვრება.

როგორც ვიცით, ბევრდითი საქმის უმთავრეს სამართველს უფროსი თავ. ნ. ვ. შანოვსკოი ამ ყანათ რევიზიას უშვრება პროვინციულურ საცენსურო კომიტეტებს. თ. შანოვსკოი უკვე იყო იაროსლავში, კოსტრომაში, ნიენი-ნოვგოროდში და უსანში; შემდეგ აზირეს წახვლას სამარაში, სატოვში, ცარიცინში და ასტრახანში. გახეთები იეწეუბიან, რომ ბევრდითი საქმის უმთავრეს სამართველს უფროსისთვის ზოგიერთ ქალაქებში რედაქტორებს და გამომცემლებს მიუერთებიათ მოსხენებები, რომელშიც ნაჩვენებია არსებული საცენსურო სისტემის დამაბრკოლებელი ჰირობები

და სასურველ ცვლილებათა მოხდენა; მაგ., ადმინისტრაციულ სასჯელთა მაგიერ შემოღებულ იქმნას დასჯის სასამართლო წესით; მოხდეს წინა ცენზურისა იმავე წესით, როგორც არსებობს სატასტო გაზეთებისთვის. იმ გაზეთებს ვი, რომლებიც ცენზურის ქვეშ იქნებიან, მიეცეს უფლება ოფიციალურ ორგანიზაციებთან სსკა-და-სსკა სტატიების და შენიშვნების უცნურობით გადაბეჭდვისა და სსკ.

== საშინაო საქმეთა მინისტრმა არ დაამტკიცა ტულის ქალაქის საბჭოს შეამდგომლობა შესასებ იმისა, რომ ქ. ტულისა და წყნარულ იქმნას დღესასწაული 19 თებერვალს, იმ მოსახრებით, რომ ეს შეამდგომლობა ესება მთელ სასელმწიფოს და არა ადგილობრივ მთავრობას.

== «ფინლ. გაზეთის» სიტყვით, ხელმწიფე იმპერატორმა კეთილ ინება არ დაემტკიცებია კრობათა მიერ მიღებული ვანონ-პროექტი ქალაქის სამართლებლებში ქალების უფლებათა გაფართოების შესახებ.

== ქ. ვარშავის ფაბრიკების ხელისუფლებს დაუარსებიათ ურთიერთ დამხმარებელი საზოგადოება, რომლის წესდება უკვე წარუდგენიათ სამინისტროში დასამტკიცებლათ.

== განათლების მინისტრის ცირკულიარით ნება მიეცა ზეტურბურგის უნივერსიტეტის 2,000 მეტ სტუდენტს შემოგომისე დატვირთონ კვანძები. კვანძები გაგრძელდება 20 აგვისტოდან 15 სექტემბრამდე.

== სამხედრო ბეგრის ასალი წესდებით, რომელიც ფინლანდიაში უნდა შემოიღონ, სამსახურს ვადა მუდმივ ჯარებში სამ წელწადამდე არის შეზღუდული. როგორც სმა დადის, რუსეთის სსკა ნაწილებშია უნდა ასევე შეამცირონ სამხედრო ბეგრის ვადა.

== გზ. «მირ. ოტეგოლ.»-ის გამომცემლათ ნამყოფს, ტრუბნიკოვისთვის ნება დაურთავთ გამოსცეს ზეტურბურგში ასალი გაზეთი «Русский Голосъ» («რუსეთის ხმა»).

== როგორც გამოიჩვენა, 1900 წელს რუსეთის სასახნო რეინის გზებს შემოსვლია სულ 331 მილ., ხარჯი ჭჭონებია 238 მილ., ასე რომ წმინდა მოგება დაჩქინია 143 მილიონი მანეთი.

ს ა ზ ღ ე ა რ ო ვ ა რ ე თ .

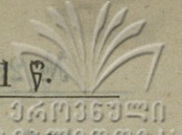
ინგლისი. უკანასკნელ ხანებში დიდმა უთანხმოებამ იზინა თავი ინგლისის ლიბერალთა პარტიაში. უმთავრესი მიზეზი ამ უთანხმოებისა სამხრეთ-აფრიკის ომია, მისი მალე დასრულება და ზავის პირობები. ომის დაწყებას დროს ისე გატაცებული იყო ინგლისის საზოგადოება და სალსი იმპერიალიზმით, რომ ლიბერალებს აღარ გამოუცხადებიათ წინააღმდეგობა, გარდა მორალისა და გარეორტისა. პარტიის დიდი უმრავლესობა იმპერიალისტებს მიემხრო, ომის მიზეზებისა და სამართლიანობის განსილვაში არ შედიოდა და ისე გაიძისოდა, რადგან ომი დაიწყო, საჭიროა მისი ჩვენდა სასარგებლოთ დათავება და რაც შეიძლება მალე. ასეთ აზრს ადგა პარტიის ლიდერიც კემბელ ბანერმანი, რომელმაც თანდათან დაიწია მარცხნისაკენ და ასლი სსკა თავლით უყურებს ომს და მის დასრულებას. მისი აზრით, საჭიროა ომის მალე დასრულება და ბურებთან საპატიო ზავის შეკვრა. ზავის პირობები ისეთი უნდა იქნეს, რომ ბურებს შეეძლოთ დათანხმდნენ, რომ ეს მათ კრავნულ გრძნობას არ შეურაცხყოფდეს და ასეთათ მიაჩნია სრული ავტონომიის მინიჭება; ასლი დამორჩილებული ქვეყნისათვის შედეგ ვი, თუ აფრიკის კოლონიები საჭი-

როთ დინასაკენ, კოლონიათა ფედერაცია. მთავრობა და მმართველი პარტია ამ აზრის წინააღმდეგია, ისინი თხოულობენ ბურებისაკენ სრულ მორჩილებას. ასეთია მმართველი პარტიის და ოპოზიციის შესედულებათა წინააღმდეგობა, მაგრამ არც ოპოზიცია არის ერთი შესედულებისა. ერთი ფრაქცია ლიბერალებისა ამ ვითარებაში ასკვიტის და აღუარდ გრვის მეთაურობით სამინისტროს აზრს ადგია. აი ეს შეიქნა საბაბი ლიბერალთა შორის არსებულ უთანხმოების გამომავლავებისა. პარტიის ლიდერმა მოასდინა საერთო კრება არსებულ წინააღმდეგობის გამოსარკვევით და მოითხოვა ნდობის გამოცხადება. კრებამ ერთხმით გამოუცხადა ნდობა, მათ შორის ასკვიტიც იყო, მაგრამ არსებული უთანხმოება ამით არ სრულდება. დიდი ხანია ორ უმთავრეს პარტიათა დაყოფილი ინგლისის ერი (ტორი და ვივი). ინგლისის პარლამენტის ისტორია ამ ორ პარტიათა ბრძოლის ისტორიაა, მაგრამ ასლი ასეთი განაწილება ვეღარ აკმაყოფილებს ერის მოთხოვნილებას, ასალი პირობები ასლი პარტიათ იწვევს სამოქმედო ასპარეზზე და რაც მალე დაიშლება მეელი პარტიები, რაც მალე გამოვლენ ასლები, მათ უკეთესია. დღევანდელ ლიბერალთა პარტიის შეთანხმება მხოლოთ დროებითია, მხოლოთ აკვიანებს არსებულის გამოკვევას და მათი დაშლაც, როგორც მართველი პარტიისა, აუცილებელია.

საზრანგეთი. გზ. «Berl. Tag.»-ის პარტიელ კორესპონდენტი ამბობს, თუ რა ცვლილება უნდა მოხდეს ვალდე-რუსოს კაბინეტში: იმ უკმაყოფილებამ, რომელიც სოციალისტებმა გამოაცხადეს ამ ბოლო დროს ვალდე-რუსოს სამინისტროს წინააღმდეგ, იმედი მისცა ზომიერ რესპუბლიკანლებს (მსსვილ ბურჟუაზიის წარმომადგენელთ), რომ კაბინეტი გააგდებს მილიერანს და დაუხლოვდება ცენტრსაო. მაგრამ ვალდე-რუსო სრულებით არ თქობს სოციალისტებთან კავშირის შეწყვეტას; უფრო მოსალოდნულია მოხდეს შედეგი კომპინაცია, რომელიც რამდენიმეთ დაამშვიდებს ბურჟუა-კაბინეტისტებს, რომლებიც სოციალიზმში ხედავენ თავიანთ სსკატიკ მტერს. ეს კომპინაცია ამნაირია: მილიერანი უარს იტყვის ვაჭრობის და მრწველობის მინისტრობაზე და გასდება იუსტიციის მინისტრათ მონისის ადგილზე, რომელიც იმელებულია მინისტრობას თავი დაანებოს, რადგანაც არყის ვაჭრობაში მონაწილეობის მიღებამ მის ჩაჩქი მოსცხა. მილიერანი, როგორც იუსტიციის მინისტრი, ისე საშიშარი არ იქნება მშიშარა კაბინეტისტებისთვისო.

იტალია. ზავის ოლქში რამდენიმე ათასი მღვდელი შეიკრება და დაადგინეს, რომ რადგანაც მღვდლების შემოსავლამ შესამჩნევათ იკლო, ამიტომ ისინი აღარ შესრულებენ მღვდელ-მოქმედებას, ვიდრე მათი შემოსავალი სასურველ თანხამდე არ იქნება აწული.

ჩინეთი. ის საზღაური, რომელიც ჩინეთმა უნდა გადაიხადოს ევროპის სასელმწიფოთა დასაკმაყოფილებლათ, უდრის 450 მილიონ ტაელს ანუ სამ მილიარდ და ექვასს მილიონ ფრანკს (ერთ მილიარდ და 400 მილიონ მანეთს). ამ რიცხვის მნიშვნელობა რომ სავმარისათ გავიგოთ, საჭიროა ვიცოდეთ, რომ ჩინეთის ჩვეულებრივი წლიური შემოსავალი არ აღემატება 90 მილ. ტაელს. 450 მილ. ტაელი ჩინეთმა უნდა გადაიხადოს ნაწილ-ნაწილათ 40 წლის განმავლობაში. ამისთვის ამ.ნ უნდა აილოს სესხი ევროპის კაბინეტისტებისაკენ ევროპის სასელმწიფოთა უსრუველეყოფით. ამნაირათ ევროპის სასელმწიფოები მიიღებენ თავიანთ საზღაურს ფულათ, მაგრამ ეს იქნება ევროპელებისაკე ფული. ჩინეთის ფუ-

ლები ეი უნდა მიღებულ იქმნას სრულათ მხოლოთ ნასკეანის საუკუნის განმავლობაში. მაგრამ გადასადან ვი ჩინელები ამ ვაღს? ძალიერ საუკუნოა ჯერ ერთი ის, რომ ჩინეთის დღევანდელა ფინანსიურა ძღვოდანება მეტათ სარდალად, ის ვერ აუდის თავის ჩვეულებრივ მოთხოვნალებათა დაკმაყოფილებასაც; მეორე ის, რომ ხალხი ეკონომიურათ განადგურებულია უკანასკნელი აბბების გადა, ასე რომ გადასასადის მოძტება დღესდღეობით უოვლათ მოუხერხებულა. მეორე მხრით ვის სასარგებლოთ უნდა მოუძტონ ამ გადასასადს? იმ ეკონომიკების, რომლებიც ხისლის მეტს ვერაფერს ვერ გამოიწვევენ ჩინელებში. ძამასადამე, ეკონომიკების იძებები, ადვილათ შესაძლებელია, ჩქარა გაცრუდეს. ჩვეს ძანცა და ძანცა ანაფერს ვინასწარძეტეველობთ, მეტადრე ისეთ სიუერაში, როგორც მოტუეებაზე და სიყალებზე დაძუარებული დიპლომატიას. აქ ანაკითარ დანიკბეს, ანაკითარ სიტუეას ანაკითარ ფასი არა აქვს. ძთელი მეცნარძეტე საუკუნის ისტორიას ამას აშკარათ გვიძტვიცებს. ვიტუეით მხოლოთ, რომ ეს სიყალებით საკე დიპლომატიას მეტათ დამღუშეულ და მახებულ ძეგლებს იჩენს სახოკადებრივ ცნოვრებაში.

ინგლის-ბრანსვალის ომი. უგანსკენელ დროს ბურები უფრო ძისეთ იქცევას, მეტადრე იმ ალაგებში, სადაც ძათი ჯარის უფროსი დელარკი და ბეიერი მოქმედებენ. ერთი მეტაკების დროს დელარკიმ ძიძიწეგდა ინგლისის ჯარი, რიცხვით 1000 გაცი და გაუგზავნა ძათ შარლაძესტიორი, რომ დამარჩილებოდეს, მაგრამ შარლაძესტიორი უგანს ალარ დაბრუნებულა. მეორე დღეს დელარკიმ კვლავ გაუგზავნა ინგლისელებს შარლაძესტიორი, მაგრამ არც ეს შარლაძესტიორი დაბრუნებულა უგანს. შესამე დღეს ბურებს იერიძა ძიძიტანეს ინგლისელებზე, საძიხლათ დაძარცეს ისინი და, ვინც ცოცხალი გადაჩნა, ტუეეთ წაიუვახეს; ძათ რიცხვში იყო უფროსი სარდალიც ინგლისელების ჯარისა. დელარკიმ ძოსთხოვა ძანს შარლაძესტიორების შესახებ შასუსნი, ხოლო ინგლისელებმა სარდალმა უნასუსა: «მე ისინი თოფით დავსწვრტისე, რადგანაც არა მსურს ვიქონიო მოლაშარეება შენბოხებთანხა». ბურების სარდალმა ეს ამბავი აცხობა ლორდ ვიტჩენკს და ინგლისის სადალა სამსედრო სასამართლოში იქმას მიტეძელი.

— ლორდმა ჩაგლანს ინგლისის შარლაძესტიოში ამას წინათ განაცხადს: სამსრეთ-აფრიკის უძთავრეს ბასაკებში ამ უძამათ დეტევებულ ბურების რიცხვი ასე არის განაწილებული: 14,621 ძამაკაცი, 27,711 დედაკაცი და 43,071 ბავძი.

— გზს. «Daily News»-ის სიტუეით, ბოტას დაუჭერის ინგლისის ჯარების საგახებო მატარებელი, რომელმაც არ ძიღობს ფრანგზე მეტი უოფილა. ბურებან მეორე სარდალს დევეტს ხელში ჩავარდხია სხვა მატარებელი, რომელიც ბისკვიტებით უოფილს დეტვირთული.

— ლახდხიდას იუეობანს, რომ იქ მოლაშარეებას აქვთ სამსრეთ-აფრიკაში ძძვიდობახობის ჩამოგდებასეო.

— ვიტჩენკი შრეტორიდას დევებით იუეება: კანშტადტიდას წამოსული საქოხლის მატარებელი, რომელიც დეტვირთული იყო სიკუბითა და სურსათით, 7 ივლისს, დიღით, ბიუფორტკესტიდას 8 ძიღის ძახძილზე, გაჩენა მევერისას რახძი და გაძაიგვა. ინგლისელების ძხრივ მოკლულია სამი და დეტრიღი — 10. ფრანხი იტუობასება, რომ შოკოკხავკრახეს რახძს, რომელიც 300 გაციასგან შესდგებოდა, 8 ივლისის თავს დაქსნა ვრადოვის ძთებში ვრუიციხეკრი. ინგლისელების ცხენები დაფრთხეს და ვრახე იძულებული იყო და-

სეულიყო მორტიმერისკენ. ბძძოლა ძთელი დღე გავრულდა ინგლისელების სარალი სულ მეცირა.

ფოსტის განაოფილაგაში

(ანტონ ჩესოვიდან).

ამას წინეთ ჩენი ბებერი ფოსტმეისტერის ახალგაზდა ცოლს ვასაულაებდით. მივაყარეთ თუ არა საბრალო მზეთუნახავს შიწა, ჩვენ მამა-პაპის ჩვეულებისამებრ მიცვალებულის „სულის მოსახსენებლათ“ ფოსტის სადგომში მივბრუნდით.

როდესაც ბლინები შემოიტანეს, ბებერმა ქერიგმა მწარეთ ამოიკენესა და წაილაპარაკა:

— ეს ბლინები ისეთივე ლამაზებია, როგორც განსვენებული ჩემი ცოლი იყო; მაგათი ფერი ცხონებულის ალისფერ ლოყებს მომაგონებენ!..

— დიან, — დეთანხმენ იქ მყოფნი, — განსვენებული მართლაც შესანიშნავი სილამაზისა იყო. უკეთესი აღარ შეიძლებოდა!..

— დიან, ბატონებო, დიან! მისი ნახეთ ყველა გიჟდებოდა. მაგრამ განა მე ის მართო სილამაზისა და წყნარი ხასიათისათვის მიყვარდა?.. არა, ბატონებო! ეს ორი ღირსება თითქმის ყველა ქალის თვისებას შეადგენს და ამ ხაირები მრავალნიც არიან დედამიწის ზურგზე. მე ის სულ სხვა ღირსებისთვის მიყვარდა. მაგალითათ, განსვენებული (ღძერთმა სასუფვეელი დაუძკვიდროს) უფრო მისთვის მიყვარდა, რომ, ძაუხედავით თაფისი ცოცხალი და ცქრიალა ხასიათისა, არ ღალატობდა მის ბებერ ქმარს. ოცი წლის ლამაზი ქალი არ ძღალატობდა მე — სამოცი წლის ბებერს!

ძთავარლიაკონმა, რომელიც ჩენთან ერთათ სადილს შეექცეოდა, ევეის კილოთი ჩახველა და რაღაც სხვანაირათ ჩიღძულიო.

— ძამ თქვენ არა გჯერათ? — შევეითხა მას ქერიგი.

ღიაკონს ცოტა არ იყოს შერცხვა: — არა... არაძც თუ არა ძჯრა, არამედ ისე... მოგნახებებათ, ენლა ახალგაზდა ცოლები მეტის-მეტს ჩადიან... ძლიერ ხმირათ რაღაც რახდეუ, სოუს პროვანსალი...

— გეტყობათ კიდე არა გჯერათ, მაგრამ მე თქვენ დაგარწმუნებთ! იმას რომ ჩემთვის არ ელალატა, მე სხვადა-სხვა სტრატეგიული ხასიათის საშუალებასა ენმარობდი. მე ჩემ ცოლს ისე ემპაკურათ ვექცეოდი, რომ ვერას დროს ის ჩემ ღალატს ვეო შოახეოიებდა. დიან, მე ხეობსა ენმარობდი, რომ ჩვეს საწოლს სხვა სუუძარი არ წვეოდა. იმხაირი სიტყვები ვიცი, რომ რაღათ გიხდა!.. ვიტყვი თუ არა ამ სიტყვებს — ძძვიდობით, — აოხეხათ შეძიღლია დივიძნო დარუძუნებული, რომ ჩემი ცოლი ვეოას გაბედავს...

— ხეტავი რა სიტყვებია ამისთანა?

— სულ უბრალო. მე ქალაქში განგებ ცუდი ხმები გავავრცელე, რომლებიც თქვეს, რასაკვირველია, კარგათ გეცოდხიებათ. ყველას ვეუბნებოდი: „ჩემ ცოლს აღენას ჩვენი პოლიცმეისტერი ივახე აღექისს ძე ხალიხვატსკი ჰევა-რობს-მეთქი“, და ეს სიტყვები სოულებით საქარისი იყო. პოლიცმეისტერის ძიძით აო მიყოას ვერავინ უბედავდა. დიანახადეს თუ არა აღენას, ყველანი განზე გაობოდენ: ხალხვატსკიმ არა იფიქროს რაო. ხა, ხა, ხა, თუ გადაიკიდე ეს წვერგძელა კერპი, სიცოცხლეს გაკიძარებს! ხუთ

პროტოკოლს მართო სანიტარული მდგომარეობის შესახებ შევიდგენს. ვთქვათ, ქუჩაში შენი კატა რომ დანახოს, ამაზედაც პროტოკოლს შევიყენებს: რადგანაც ეს კატა კი არა, არამედ მაწანწალა უბინაო პირუტყვიცაა.

— მაშ, თქვენი ცოლი ზალინკატსკის საყვარელი არ ყოფილა?— ყველანი გაკვირვებით შევეკითხეთ.

— არასოდეს, — ეს ჩემი ხერხი იყო... ხა-ხა... ყოჩაღათ არ გაგაცურვით ახალგაზდები აჴ.. მაშ, ასე ვიცი მე!

რამოდენივე ხანს სიხუმე ჩამოვარდა; კრინტი არავის დაუძრავს. გვეყინდა და თანაც გერცხვენოდა, რომ ასე ეშმაკურათ გაგვაცურვა ამ გაბერილმა ცხვირ-გაწითლებულმა ბებერმა.

— არა უშავს-რა, ღმერთო! მოწყალე, კიდევ ითხოვ ცოლს! — უკმაყოფილოთ ჩაილაპარაკა დიკონმა.

ს.ი.მ.

მ ს ო უ ლ ი ო ს ა მ ბ ე ბ ი.

ქალების მოძრაობა.

ამერიკაში ძალიან სიფხიზლეს და საქმიანობას იჩინებენ ქალები. ქალთა უფლებების გაფართოებაზე იბრძვიან და ხშირათ საპატიო თანამდებობასაც ღებულობენ. ამას წინეთ კოლორადოს პარლამენტის დეპუტატთა ერთი დედა-კაცი იქმნა არჩეული, რომელიც დემოკრატიულ პარტიის წარმომადგენელია. ასევე იუტაშიაც აირჩიეს ერთი დედა-კაცი იქაურ პარლამენტის დეპუტატთა.

ილიოინის უნივერსიტეტის სენატში კ დედაკაცი მსახურობს; ერთი არის წვერი სანიტარულ რჩევისა, მეორე — საზოგადო ქველმოქმედების კომისიონერი და მესამე — უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკარი.

უკრო ხშირი მოვლენაა ამერიკაში ქალების ავთიკეტებში საძახური. ამერიკის შეერთებულ შტატებში ამ ჟამათ 400 მეაფთიკეტე ქალია. იმ ქალებმა, რომლებსაც საავთიკეტო ხელობის დამოუკიდებლათ წარმოება უნდათ, სამწელიწადს უხდა იაწავლობ საფარმაცევტო სასწავლებლებში (კოლეჯში) და კურსი დაასრულონ. ამის შემდეგ ერთი წელიწადიც თანამდებრეთ უნდა იძახურონ სადე ავთიკეტში. მერე მათ უფლება აქვთ, ავთიკე თავის სახელზე გახსნან და აწარმოვონ.

სხვა-და-სხვა კერძო ინიციატივით დაარსებული საზოგადოებათა ძალიან ხელს უწყობებს ქალების სწავლა-გახათლების წიხსელას. «ქალთა მეცნიერულ შრომის წამქეზებელმა საზოგადოებამ» ამერიკაში ამას წიხეთ ერთი 1000 დოლარიანი პრემია დანიშნა იმ სწავლულ ქალისთვის მისაცემათ, რომელიც საუკეთესო თხულებას დასწერს ბიოლოგიის, ქიმიის ან ფიზიოლოგიის მეცნიერებში.

საყრახკეთში სებატმა ძილო დეპუტატთა პალატის წინადადება, რომლის ძალითაც დაწესებულ დიპლომების მქონე ქალებს ხება ეძლევათ, სასაძოთლოებში ვეკილებათ წაოსდგეს და საზოგადოთ ვეკილ მამაკაცისათვის ითოქმედონ. სებატში წიხადადების წიხადადებეი აჴ ხმა იყო, ხოლო მოძრე — 172. ამ სახით დიდი ხნის აგიტაციის შემდეგ ქალებს საფოანგეთში ვეკილობის ასარეზი გავისათ. ამას წიხეთ პარლამენტში სოციალისტმა გოუსიემ წინადადება შეიტანა, რომ სამრეწველო სამსახულოთა კანონის მე-ს მუხლში ჩამატებულ იქმნეს: მსახულებათ ქალების არჩევაც შეიძლება. პარლამენტმა 376 ხმით წი-

ნააღმდეგ 161 ხმისა მიიღო გრუსსიეს წინადადება. მაშასადამე, ამის შემდეგ ქალებს შეუძლიათ სამრეწველო მსახულოთა თანამდებობა მიიღონ. სამრეწველო სამსახულო პირველათ ნაპოლეონ პირველმა დააარსა ლიონში. ამ დაწესებულების მიზანი იყო მუშათა და მათ დამქერ კაპიტალისტთა შორის წარმომდგარ უთანხმოებათა გარჩევა და მოკამათეთა გასამართლება. დაწესებულება ძალიან სასარგებლო გამოდგა; ასე რომ შემდეგში ასეთი სამსახულოები სხვა ქალაქებშიაც დააარსეს. სამრეწველო სამსახულოში, ანუ, როგორც ფრანგები ეძახიან, Conseil de prud'hommes-ში, მსახულებათ არიან მუშები და მათი დამქერი კაპიტალისტები. ორივე მხარეზე მსახულოთა თანახმობი რიცხვი ირჩევა. თავმჯდომარეთ ინიშება ერთი რომელიმე მსახულოთაგანი, რომელსაც თავის შორის მსახულოები ამოირჩევენ. თუ თავმჯდომარე კაპიტალისტი, მისი მოადგილე უქველათ მუშა უნდა იყოს, და ასევე მობრუნებთაც: თუ თავმჯდომარე მუშაა, მის მოადგილეთ კაპიტალისტი ინიშება. კაპიტალისტ მსახულოებს მრეწველი კაპიტალისტები ირჩევენ, ხოლო მუშებს — მათივე ხელობის მუშები. აქამდე ქალებს არც არჩევის და არც მსახულის თანამდებობის შიღების უფლება არ ჰქონდათ: მსახულებათ ყოველთვის მამაკაცი ინიშებოდენ. და აი, პარლამენტის შემოხსენებული გადაწყვეტილებით ახლა ეს წესი შეიცვალა და ქალებს მსახულობის უფლება მიეხიკათ.

პირველ მარტიდან საფრანგეთში გამოდის ერთი ახალი ჟურნალი, რომელსაც „La femme socialiste“ (სოციალისტი-ქალი) ეწოდება. ეს ორგანო დაარსებულია სოციალისტ მუშა-ქალებისთვის და გამოდის თვეში ერთხელ. მიზანი ჟურნალისა არის პროლეტარ მუშა-ქალეაში თვითცნობიერების შეტანა და კლასიურ ბრძოლის იღვის გაძლიერება. ჟურნალი უწისარეს ყოვლისა მუშა-ქალების ინტერესების დამცველი იქნება.

დასასრულ საფრანგეთის შესახებ ერთი ახალ-შექმნილი კანონი უხდა მოვიხსენიოთ, რომელიც მუშა-ქალების ხვედრის გასაუმჯობესებლათ გამოიცა. საფრანგეთში და საზოგადოთ ყველგან ევროპაში ბევრი ქალი მსახურობს ძალახებში საქობლის გამქიდველათ. და ეინ არ იცის, როგორ შეუწყვეტელ და მოუსვენარ შრომას წარმოადგეს ნოქრის საძახური. მთავარი სიძახე ამ სამსახურისა იმაში მდგომარეობს, რომ ნოქარი მუდამ ფენზე უნდა იდგეს: არის მუშტარი და მას ეძახურება, — ფენზე დგას; არ არის მუშტარი და თავისუქალია, — მა მიხაც ფენზე დგას, რადგან მისთვის ძალახაში საჯდომი არაა გაკეთებული. ასე დაუჯდომლობა და დიდხანს ფენზე დგომა გასაკუთრებით ქალებისთვისაა ძახებელი. ქალის სხეული უკრო სუსტია და აგებულობა ხანი, ასე რომ იგი უფრო ძალე იღლება. განსაკუთრებით იმ ხანებში, როცა ქალი უნიძოთაც ბუხების წესით მოდუნებული და მისუსტებულია, დიდხანს ფენზე დგომა მისთვის ძალიან ძელი ასატახი ხდება. და აი, ხოქარ ქალებისთვის ჯაფის შესამსუბუქებლათ საფრანგეთში გამოიცა კანონი, რომლითაც ძალახების და დუქხების პატრონებს საჯდომების გაკეთება დაველოთ. ყოველ ძალახაში და დუქახში იმდენი საჯდომი უნდა იყოს გაკეთებული, რამდენიც მოსამსახურე ქალია შიგ დაყენებული. ამის წყლობით ნოქარ ქალებს, როცა თავისუქალი არიან, შეეძლებათ დაჯდენ და დაისვენონ.

ბელგიაში შესდგა თებერლის თვეში მესამე სოციალისტური კონგრესი ბელგიელ ქალთა. კონგრესს სხდომები ჰქონდა გენტში. კრებამ გარდასწყვიტა ქალების ფედერაციის დაარსება და მუშათა «სინდიკატებში» დედაკაცთა სექციების დაწესება. დელეგატებმა ერთხმად მიიღეს შემდეგი რეზოლიუცია, რომელშიაც ქალებისთვის საპარლამენტო არჩევანის უფლებას თხოულობენ; გარდა ამისა თხოულობენ აგრეთვე სამრეწველო სამსახუროებში არჩევანის და მსაჯულთა ქალების არჩევის უფლებასაც. დასასრულ კონგრესზე გარდასწყვიტეს ვალლონელ ქალებისათვის განსაკუთრებულ განთავსებას. ფლებელ ქალებისთვის უკვე არსებობს ბელგიაში ერთი განთავსება.

ქალების ასეთი მოძრაობა ბელგიაში არცაა გასაკვირი, რადგან იქ მუშა-ქალთა რიცხვი საკმაოდ დიდია. ბელგიის მრეწველობაში 264,784 მუშა-ქალი ითვლება. მარტო ტანთსაქმელის მრეწველობაში 109,260 ქალი მუშაობს. ამაზე ბევრით ნაკლები ქსოვის მრეწველობაშიაც არაა, რომელშიაც 98,477 მუშა-ქალი ითვლება. შინ, თავის სადგომებში, 77,038 ქალი მუშაობს კაპიტალისტების და მალაზიების დაკვეთით. ცხოვრების განვითარებამ ამდენი ქალბერი გამოიყვანა ოჯახიდან შრომის ღია ბაზარზე და მათი არსებობა მრეწველობის მიმდინარეობას დაუკავშირა. და ქალებიც თხოულობენ, რომ მრეწველობის და საზოგადოთ საზოგადოებრივ ცხოვრების ასე თუ ისე განწესრიგებაში მათაც ჰქონდეთ ხმა და გავლენა, რადგან ამაში ისინიც მამაკაცებსავე არიან დაინტერესებულნი. ბელგიის მუშათა პარტიამ უკვე წარუდგინა პარლამენტს კანონ-პროექტი, რომლითაც ქალებს საპარლამენტო არჩევანის და სამრეწველო მსაჯულების თანამდებობის მიღების უფლება უნდა მიეცეთ.

გარდა ამისა ბელგიის მუშათა პარტიის მეთაურმა ემილ ვანდერველდმა და მისმა მომხრეებმა პარლამენტში კიდევ ერთი კანონ-პროექტი შეიტანეს, რომლითაც ქალებს ვეჭილობის უფლება უნდა მიეცეთ.

ბრიუსელის საბჭომაც დაუთმო დროს მოთხოვნილებას და ამ უკანასკნელ ხანებში ერთ ქალს საპატოო თანამდებობა ჩააბარა ქალაქის გამგეობის საქმეში. ქალს დეოკურ დერშეიტს, რომელსაც მაღალი სწავლა მიუღია და დოქტორის ხარისხიც აქვს, რამდენჯერმე უთხოვია საბჭოსთვის ქალაქის საჯარო-სამართლოში ექიმის თანამდებობა, მაგრამ საბჭო ყოველთვის უარს ეუბნებოდა. ახლა საბჭომ უარზე ხელი აიღო და ხსენებული მანდილოსანი ბრიუსელის ობოლთა სახლების მთავარ ექიმად დანიშნა.

იტალიაში წელს ორმა ქალმა მიიღო პრივატდოცენტობა და უნივერსიტეტში ლექციების კითხვის ნება-რთვა. ერთი არის დოქტორი ქალი ტერეზი ლაბრიოლა და მეორე დოქტორი რინა მონტი. პირველმა თავისი შესავალი ლექცია უფლების ფილოსოფიაზე 14 იანვარს წაიკითხა რომის უნივერსიტეტში; რინა მონტის ლექცია, რომელიც მან პავიას უნივერსიტეტში წაიკითხა, შედარებით ანატომიას შეეხებოდა. ორივე პრივატდოცენტი ახალგაზდა და გაუთხოვარი. ქ-ნ ლაბრიოლას დისერტაცია შემდეგი სათაურით: «Revisione critica delle più recenti teorie su le origini del Diritto (კრიტიკული განხილვა სულ ახალ თეორიებისა უფლების წარმოდგომის შესახებ)» უკვე გამოიცა რომში.

(დასასრული იქნება).

ქართული საერო ზოგისია.

I. რ. კრისთავი.

(დასასრული. — იხ. № 23).

როგორც ზევით განვიხილე, სამოცდაათ წლამდე რაფიელ ერისთავის ერთადერთი მოტივი ქალები და წარსულ გმირთა დიდება იყო. ამ დროს განმავლობაში მან ფრიად სუსტი და წარმავალი ნიჭი გამოიჩინა, რადგანაც ცალიერი რითმა და „ქება წარბთა და წამწამთა“ არც ნიქს და არც პოეზიას არ შეადგენს. პოეტს რომ გული არ აყროდა თავის არშიყ მუხაზე და ბოლომდე მისი ერთგული მიჯნური ყოფილიყო, შეუძლებელი იყო: რაფიელმა გადადგა ფენი ისეთ ხანაში, როდესაც ადამიანის ცხოვრებაში ხორციელ, ანუ სქესობრივ სიყვარულს დიდი მნიშვნელობა აღარ აქვს, როდესაც ამ სიყვარულის მიერ აღძრულ გრძნობებს ძველებური სიცხოველის, სიძლიერის, გულ-წრფელობისა და წარმატების მაგიერ, სისუსტე, უფერულობა და ნაძალადეობა ეტყობა. ამიტომ პოეტის ბუნება მარად ყმაწვილ და არშიყ მუხას უსათუოთ ჩამოშორდებოდა ნელა-ნელა და, თუ არ ჩამოშორდებოდა, გულ-წრფელობას მოკლებული ლექსები უნდა ეწერა ნაძალადევათ და თავის თავში წარმოედგინა ის ძლიერი გრძნობა, რომელიც მასში ან ცალიერ მოგონებებს წარმოადგენდა საყმაწვილის გრძნობისას, ან მარტო-ოდენ ოდნავ ბეუტადა. ეროტიული პოეზია და ისიც გრძნობასა და გულ-წრფელობას მოკლებული!

თუ მესამოცე წლებში რაფიელის მუხა კიდევ მღეროდა:

ძაგანძ, დაძაზო, გუფა ან ჭკნების,

წიხწყაღა ძასში ცხოვლათ ისრწნების.

თუ ძიეკარე, — მსწრფელ აღენტუბის,

იფუტქავს, დაჯწავს, თვითც დაიწკების!...-ო,

შემდეგ და შემდეგ მისივე მუხა გვიმტკიცებს, რომ ყოველისფერს თავისი დრო აქვს, რომ გულიც ჭკნება და, რაღაი დროს გადააცილებს, ლამაზისათვის აფეთქება აღარ ენერგება და დაწვა ხომ სრულებით აღარ შეუძლია. ხორციელი სიყვარული თანდათან ქრება რაფიელის ლექსებში, მას «ტუზი ტუზსა შეაწებო» აღარ აგონდება, არამედ სატრფოს «ნაძღვალ სურათსა, ანგელოზის მხგავსს» მხოლოდ გულში ატარებს და ამით ხორციელ სიყვარულს სრულებით უკუაღდებს:

მომშობდი, აღარ მათობს მე საეკარფელას გესღა!..

გამოუგნახლდი, მოვიმკე ასღა ჭკვა და გონება,

არ მწუწმის საეკარფელი და სხვ.

სამწუხაროთ, პოეტმა ერთობ გვიან მოიძეო „ქება და გონება“, გვიან მოიკლა სიყვარულის წყურვილი და სურვილი ხომ იმდენ ხანს მერჩა, რომ ამ სიტყვებს მხოლოდ 1889 წელს სწერდა, ე. ი. მაშინ, როდესაც მისი პოეტური მოღვაწეობის ასარჩებზე ფარდა ემეებოდა. ამდენათ ძლიერი გავლენა აქვს ყოველ ადამიანზე კლასიურ ფსიხოლოგიას, როდესაც დაკვირვება და კრიტიკა უარყოფილია.

ასე თუ ისე თვით დრომ მოიტანა, რომ რაფიელს თავის არშიყ მუხასთან კავშირი შეეწყვიტა; რომ ერთ მოვლენას არა ჩვენს ცხოვრებაში, რაფიელი შეიძლება იგავების თარგმნას ვერ გაცილებოდა და საძუდამოთ თან ჩაიტანდა საფლავში თავის პოეზიის საუკეთესო ნაწილს. ეს გარემოება იყო გლეხის განთავისუფლება. სამოცდაათი წლიდან მოკიდებული რაფიელი ახალი გზის ძებნაში; ის

გრძობს, რომ ძველ მუხასთან მისი კავშირი სუსტდება და აღრე თუ გვიან უნდა გაწყდეს, ამავე დროს ახალი ვერ მიუგნია. ამ ახალი და მისი ნიჭის შესაფერისი გზის პოვნა თვით დრომ შეაძლებია რაფიელს. ოცი წლით რომ აღრე დაბადებულყო პოეტი, ან ოცი წლით უფრო გვიან რომ გადავარდნილიყო ჩვენში ბატონყმობა, თამამათ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ რაფიელის საერო პოეზიაც დამარხული იქნებოდა.

რაფიელის ლექსებში, გარდა „სამშობოვასი“, არ არის არც ერთი, სადაც ყმის უნუგეშო მდგომარეობა იყოს დახატული, არ არის არც ერთი სიტყვა, კრინტი ყმის სასარგებლოთ დაძრული. ბატონყმობის განთავისუფლების სიომ დაჰბერა; რუსეთის საუკეთესო მწერლები ამ მოვლენას ნიადაგს უმზადებდნენ და აღტაცებით ეგებებოდნენ გლეხის პიროვნების განთავისუფლებას. რაფიელის ლექსებში კი ნატერა, უბრალო სურვილიც კი არ არის გლეხის განთავისუფლებისა და ან სიხარული მისი განთავისუფლების შემდეგ. ამ დიადმა მოვლენამ ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში მისთვის სრულებით შეუმჩნეველათ ჩაიარა. მე არ შემიძლია ის ვიფიქრო, ვითომ რაფიელი ყურს არ უგდებდა რუსეთის მწერლობის მოძრაობას. რაც მაშინდელ დროს მოვთხოვება, რაფიელმა ისეთი განათლება მიიღო, რომ შეუძლებელი იყო, ამ მოძრაობის მცირეოდენი ხმა მაინც არ მოწვედნოდა. მაგრამ საქმე სულ სხვაშია. რაფიელი რყო საუკეთესო გვარის შვილი; აღიზარდა ისეთ წრეში, რომელიც ყმების განთავისუფლების წინააღმდეგი იყო. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ ისეთი პირნი, როგორც გრ. და ვახ. ორბელიანები, ყმების განთავისუფლებას არ თანაუგრძობდნენ, ერთი მათგანი გლოვითაც კი მიეგება მანიფესტს: რალა გვეშველება, დავიღუპეთო; თუ ამას მიეუმატებთ რაფიელის სრულ სიუხმეს ბატონყმობის კითხვის შესახებ და მის რწმენას: „ბაქონი ყმისა ჭამობდა; ყმა-შვილიც ასლდა სკანინი“ (მგზავრები, გვ. 280), მე მგონია, უფლება გვექნება უფრო იმ მოსაზრებას მივემხროთ, რომ რაფიელი არ თანაუგრძობდა გლეხების განთავისუფლებას. ეს მოსაზრება მე მიტომ კი არ მომყავს, რომ პოეტა გავკაცხო, ან ვუსაყვედურო მას, თუმცა ორივეს ღირსია, — ასეთი დიადი ცელილება ხდებოდა ჩვენს ცხოვრებაში, და ვის უნდა ამოელო მის სასარგებლოთ ხმა, თუ არა იმ ახალგაზდა პირებს, რომლებიც ნიქითა და განათლებით ყველაზე მაღლა იდგნენ? და რაფიელი ხომ ასეთ ახალგაზრდათა რიცხვს ეკუთვნოდა! არა, ზემოხსენებული მოსაზრება მე მისთვის გამოვთქვი, რომ მკითხველისათვის დამენახებია, თუ რათ მიაქცია რაფიელმა გლეხს ყურადღება მხოლოდ ოთხმოც წლებში. განთავისუფლებული გლეხი წარსდგა ცხოვრების წინაშე დი აუწყა მას: არ დამინახავ? მე თვითონ დავანახებ ჩემს თავს! არ მიცნობ? მე თვითონ გავაცნობ ჩქს თავსა. ის მედგრათ შეგებძოლა ცხოვრებას თავისი სახელისა და ღირსების აღსადგენათ და მეოთხმოცე წლებში ამ გზაზე მას უკვე შესამჩნევი ნაბიჯი ჰქონდა გადადგმული. ის გვერდში ამოუდგა დანარჩენი წოდებების წარმომადგენლებს და თუ წინეთ ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არავითარ მონაწილეობას არ იღებდა გარდა იმისა, რომ თავისი ოფლით ერის დანარჩენ ნაწილს არჩენდა, მეოთხმოცე წლებში ის უკვე ხდებოდა ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების კანონიერ მებირადელთ. ასეთ მდგომარეობაში შეუძლებელი იყო, ის არ

დაენახათ, არ მიექციათ მისთვის ყურადღება, და რაფიელ-მაც ამიტომ დაინახა ის ამ დროს და არა აღრე. ამიტომ მესამე და მასთან საუკეთესო ხანა თავისი მოღვაწეობის პოეზიის ასპარეზზე რაფიელმა დაიწყო მეოთხმოცდაათე წლების დასაწყისში. სანამ ის მიაგნებდა თავის ნამდვილ თემას, მას დაწერილი აქვს რამდენიმე ლექსი: „ზამთარი“, „აღდგომა“, „ზოზა“, „გაზაფხული“, „ზაფხული“ და „რთველი“; აქ მას აწერილი აქვს ან ყმაწვილის მარტივი ბუნება და მისი მხიარულება, ან გლეხის მუშაობა. ყველა ეს ლექსები ხელოვნების მხრივ იმდენათ საუცხოველი არიან, რომ მკითხველს ნათლათ ენატება თვალწინ როგორც მხიარული ბავშვი, რომელიც დღესასწაულს შეეხარება, ისე მუშა, რომელიც კმაყოფილია და ბედნიერათ სახავს თავის თავს, რადგანაც ღმერთმა მოსაფალი მისცა. ამ ლექსების შემდეგ რაფიელმა პირდაპირ თავის თემას მიმართა.

მესამე ხანა რაფიელის მოღვაწეობას ჩვენ უკვე გვექონდა დახასიათებული «კვალის» № 9-ში და ამიტომ მკითხველს იქ მივუთითებთ. როგორც იქ გვექონდა აღნიშნული, უკანასკნელი ხანის პოეზიის მნიშვნელობა მდგომარეობს გლეხის პიროვნების ამაღლებაში. ასეთ პოეზიას მნიშვნელობა ყოველთვის აქვს, რადგანაც ადამიანის გამოსარჩება, ადამიანის პიროვნების დაცვა უდროო არასოდეს არ არის, მაგრამ ამ პოეზიის მნიშვნელობა გაცილებით მეტი იქნებოდა, რომ ის წარმოშობილიყო მესამოცე წლებში. მეოთხმოცე წლებში თვით ცხოვრებამ აამაღლა გლეხი, და იმის ქადაგება პოეზიაში, რაც ცხოვრებამ უკვე განახორციელა, უაღაგო იყო. მაგრამ მესამოცე წლების ზოგიერთ პოეტებს ბედის მწერალმა დაწერა: ჰუმანური აზრები მაშინ იქადაგეო, როდესაც თვით ცხოვრება უკვე განახორციელებს მათო, და რაფიელ ერისთავსაც ეს ბედი ხვდა. უნდა აღენიშნოთ დასასრულ შემდეგი გარემოება: რაფიელს უნდოდა გლეხის ამაღლება, მაგრამ იმ დროს, როდესაც მან ამგვარი ქადაგება დაიწყო, საქრო იყო სხვა საშუალება, ვიდრე გლეხის სულისა და გულის გადმოშლა მკითხველისათვის. იმის მაგიერ, რომ გლეხისათვის გადაეშალა მისი ცხოვრება და მდგომარეობა და ამით აღცქრა მის არსებაში სიყვარული და მისწრაფება უკეთესი მომავლისაკენ, რაფიელი თითქოს განგებ ცდილობდა ასეთი მისწრაფების ჩახშობას გლეხში. ყოველგვარი უბედურების მორჩილათ ატანა, სრული აპატია, უმოძრაობა, ერთი სიტყვით, უკიდურესი კონსერვატიზმი ცხოვრებაში, — აი რას ასწავლიდა რაფიელი თავს საყვარელ გლეხს. როდესაც უქადაგებდა: იყე კმაყოფილი მით, რაცა გაქვს, და ბედნიერი იქნებიო. ასეთი აზრების ქადაგება ერის იმ ნაწილისათვის, რომელიც ყველაზე უკრო იტანჯება სოციალურ უსამართლობათა გამო, მომაკვდინებელ შეცდომათ უნდა ჩაითვალოს. მაგრამ რაფიელს ასეთი აზრების ზიანი არა ჰქონდა გათვალისწინებული: მას სულითა და გულით უნდოდა, გლეხისათვის სარგებლობა მოეტანა ყოველი თავისი სიტყვით, და თუ ხანდახან ცდებოდა, ამის ერთათ ერთი მ.ზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ რაფიელს ცხოვრების განვითარების ფილოსოფია არა ჰქონდა შეგნებული არც თეორიულათ, არც პრაქტიკულათ; ბატონყმური წყობილება მას ჩვენი ცხოვრების სამარადისო ფორმათ მიჩნდა და კონსერვატიული აზრებით მას უნდოდა გლეხისათვის გულის სიმაგრე და სულის სიძლიერე შე-

ემატა ყოველგვარი უბედურების ასატანათ. რაფიელის შეცდომანი ნათლათ გვიმტკიცებენ. რომ პოეტი, რა ნიქისაც უნდა იყოს ის, გაუაღციცებით უნდა უკვირდებოდეს ცხოვრებას, არჩევდეს მასში კარგსა და ავს და აწმყოს ელემენტებში მომავლის ამოცნობას ცდილობდეს, — უამისოთ მის მოღვაწეობას არ ექნება გზის მაჩვენებელი იდეალი და საზოგადო ბედნიერების შენებაში ხშირათ მანვე ელემენტებს შეიტანს.

ი. გომართელი.

ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი ა .

(Das Gewerbe in Georgien unter besonderer Berücksichtigung der primitiven Betriebsformen von dr. Philipp Gogithschayschwili).

დ-რის ფ. გოგიჩაიშვილის მონოგრაფია მოთავსებულია „Zeitschrift die Gesamte Staatswissenschaft“-ის პირველ დამატებითი რკაულში. ამ რკაულებში ვი «მსოფლიო ისეთი გამოკვლევები იბუქდება, რომლებიც ეძლეოფილებენ სავსებით მეორადლოგიურ მოთხოვნებთან და თავისი შინაარსით არსებითათ უწეობენ ხელს მეცნიერების განვითარებას». აქედან ჩანს, რა მნიშვნელობას აძლევს ახალგაზდა მეცნიერის შრომას ერთი უდადეგი კონკრეტული მეცნიერებისა კ. ბიუსები, და ჩვენ იმის გარჩევას არ შეგუდებით. ვიტყვი მსოფლიო, რომ ეს წიგნი მეტათ საინტერესოა ეროვნის მეცნიერებისათვის; იგი აცნობს მათ სრულიად ახალ მსარკის, და იმ მსოფ, რომელიც ხელშეუხებელია ეროვნის მეცნიერებისაგან. ახათე ეკონომიურ-სოციალური მხრით, სასულითარ მღვიან გვიცნობს ვერ ვიდეკ ეროვნ და, ყოველ სხვა ღირსებათა გარდა, ამითიც მვირფასია ეს შრომა ჩვენთვის.

მოკვლევს ამ მონოგრაფიის მოკლე შინაარსი.

პირველ თავში ავტორი აგვიწერს მოკლეთ საქართველოს ეკონომიურ ურთიერთობათა რუსეთთან შეერთებამდე.

ეს ურთიერთობათა სახე დღესაც სავსებით დარულია ზოგაერთი მთის მიერუბულ კუთხეებში, მაგ., სკანეთში და ფშაველებში, სადა სოფლის თემი წარმადგენს დამოუკიდებელ ერთეულს.

რუსეთთან შეერთების შემდეგ პირობები შეიცვალა. «ხელისხობის და ვაჭრობის განვითარება, უცხოეთიდან საქონლის შემოტანის ზრდა, სამეურნეო ნაწარმოებთა ბაზრის გაფართოება, მეურნეობის გარეშე სოფლის მკვიდრთათვის საშოკარის ზრდა — აი უკანასკნელი საუკუნის უმთავრესი ფაქტები, რომელთაც შეცვალეს სოფლის ცხოვრება, ძირი გამოუთხარეს საშინაო წარმოებას და ახლაც ასეთივე გავლენა აქვთ მასზე». საშინაო წარმოებასთან ვიწროთ დავკავშირებულა ოჯახის წყობილება, ფორმა და ამიტომ ავტორი შემდეგ ორ თავში გავგანრობს ქართულ დიდ ოჯახს და მის დაშლის პროცესს. აქ ის დავწვდილებით ავვიწერს და არეკვას დიდი ოჯახის ორგანიზაციას, უმთავრესათ ფშავთა ოჯახის განწყობილების მიხედვით. სხვათა შორის, ფშაველებში ასეთ საინტერესო მოკლენას ვხვდებით: ყოველი მონაგარი და ქონება მამაკაცისა, გარდა ტანისამოსისა და იარაღისა, სკრთობს; ქალს ვიკრძო სავუთრებაც (სათაგნო) აქვს, რომელიც შედგება მხითრისა და მისი ნაწარმოებისაგან, რომელიც ოჯახის მოთხოვნილებას გადაწეხნია. მამაკაცებში მსოფლიო უფროსს (სასლის მამას, მამასახლისს) ეძლევა შრომისათვის მცირეოდენი განამრკველო.

სკანებში და ფშაველებში დიდი ოჯახი დიდი რაოდენობის მათი ქვეყნის მიუდგომლობამ, უგზობობამ, რის გამო ეს კუთხეები მოწყვეტილი არიან დანარჩენ საქართველოსაგან; უცხო საქონელი ამ კუთხეებს თითქმის ვერ წვდება; მცხოვრებთა შრომის ნაყოფს ვერ ვიდეკ არა აქვს ღირებულების სასიათი და რამდენათ ნაკლებია ნაწარმოების ღირებულების დიფერენცია, იმდენათ ნაკლებია პირობების დიფერენცია ოჯახის წევრისაგან. მაგრამ არა მარტო მიმოსვლის განუვითარებლობას აქვს ამ მნიშვნელობა, ამ სმრეკ სკესურები და თეშები უარესს მდგომარეობაში არიან, მაგრამ პატარა ოჯახი მათში ჩვეულებრივ მოკლენას წარმადგენს: სკანებს და ფშავეებს, თემის ინინიც მთაში ცხოვრობენ, მანც სავსათ აქვთ კულტურისათვის გამოსადეგი ადგილები და ამიტომ მიწის დამუშავებით და საქონლის მოშენებით შეუძლიათ თავის რჩენა. სულ სხვაა სკესურთა მდგომარეობა, მათ დასამუშავებლათ გამოსადეგი მიწა პატარა-პატარა ნაკლებათ აქვთ, რის გამო აქ მიწის დამუშავება თითქმის არა მიღებული და საქონლის მოშენებაც ნაკლებათ არის გავრცელებული. სკესურები ქართველებში ეკლასიკულად არიან (მათი სიღარიბე იქამდინ მიდის, რომ ბავშვების გავრდის უსახსრობამ, შეუძლებლობამ, ხელაგურ საშუალებისთვისაც მამართვია გამრავლების წინააღმდეგ). აქედან ჩანს, რომ «ტომოგრაფიას» და ეკონომიურ მოქმედებას აქვს გავლენა ამ კუთხეთა ოჯახების ორგანიზაციასზე. მანც დიდი ოჯახიდან წევრების გამოყოფა ახლა ღარ შეადგენს იშვიათ მოკლენას არც სკანებში და არც ფშაველებში.

დიდი მნიშვნელობა აქვს ინდივიდუალიზმის გავრცელებაში სასლის გარეთ საშოკარს. საზოგადოთ ვი დიდი ოჯახის დაშლას საქართველოს სხვა კუთხეებში უფრო მეტი სინქარით ხდება. ქართლში და ქიზიურში ვიდეკ გავსდება დიდი ოჯახი, რომელსაც უმთავრესათ მიწის დამუშავების პირობები იცავს, რადგან აქ მიწის დასახსნავათ საჭიროა რვა და ათი უღელი სარ-გამეჩი და შესავერი მეშა ხელის რიცხვი; მაგრამ აქვე გავრცელებულია «ნადობა», რომელიც შესაძლებელია ხდის პატარა ოჯახის არსებობასაც, ხელს უმართავს შეუძლო გლეხებს. ამავე ჩვეულებით (ნადი) უნდა ახსნებოდეს ის «შეწევა», რომელიც მიღებულია ჩვენში ტირილის და ქორწილის დროს, წინათ ჩინახსულით და ახლა ფულით. ამ რიგათ «ნადს» დიდი მნიშვნელობა აქვს დიდი ოჯახის დაშლაში, მაგრამ მარტო მით ამის ასხსნა არ შეიძლება; ცხოვრების განვითარებამ გააფართოვა მოთხოვნილებები; სოფლის ნაწარმოებთა უმრავლესობამ საქონლის სასიათი მიიღო, ოჯახის ზოგაერთი წევრები ქალაქებში გადაიან საშოკარზე და სოფელს გადაჩვეული ღარ უბრუნდება ოჯახს.

დიდი ოჯახის დაშლას გავლენა აქვს, რასაკვირველია, საშინაო წარმოებაზე, რომელიც უფრო და უფრო ეცემა. ინახება ეს ფორმა წარმოებისა: 1) ოჯახებში, რომელნიც მიურუბულ ადგილებშია, 2) ოჯახებში, რომელთაც დამუშავებული მასალა აქვთ დასამუშავებლათ და უკეთესი საშოკარი არა აქვთ, 3) უღარიბეს ოჯახებში, რომელთაც არც მიწა აქვთ და არც ესეხებათ ოჯახის გარეთ საშოკარზე წასვლა. შემდეგ თავებში ავტორი გვაცნობს ქართული ოჯახის ქალის და გარის შრომის ნაწარმოებთ. მამაკაცი უფრო მიწის დამუშავებულია და ისეთ სამუშაოს ასრულებს, სადა მეტი ფიზიკური ძალაა საჭირო, და მუშაობა სახლს გარეთ წარმოებს. ქალი ვი ოჯახში შრომობს, ქსოვს, რთავს და სხვ. მიწის დამუშავებაში ვი იშვიათათ იღებს მონაწილეობას; მსოფლიო მთაშია ქალი მონაწილე უოკლეკარ მუშაობაში. შემდეგ თავებში ჩა-

მოთვლილია და აწერილი სსსკ-და-სსსკ წარმოება მამაკაცისა და დედამკაცისა ოჯახში როგორც საერთო, ისე კერძო, მკვლამ ამით აქ არ მოვიყვანო, რადგან ჩვენთვის უკვლას ეს ნაცნობია.

ზასუსათ ბ. ს. ქვარიაძის*).

ბ. ქვარიაძის უმართებულთ თვლის ჩემ აზრს წერილ მკვლევართა შარტიის შესახებ გამოთქმულს მათი ბანკის საქმეში უტაქტობის გამო და ცდილობს წინააღმდეგი დამტკიცოს. სამწუხაროთ, მის წერილში ვერაფრის დამტკიცება ვერ ვხვდები. გარდა ერთისა, რომ ის (ბ. ქვარიაძის) არ უკვირდება მოპირდაპირის აზრს და ასე, როგორც რუსები იტყვიან, სიტყვას ისჯის «на втерпе». ასეთ სიტყვის წამოსროლათ მივყავნია მისგან ბრალდება, ვითომ მე საქმის გაუცნობლათ დამეწყოს მსჯელობა. ამის ნებას მაძლევს ის, რომ მან ამ გაუცნობლობის ერთი მაგალითიც ვერ მოიყვანა, ვერ გვჩვენა, რა შეცდომაში შემოვიყვანა საქმის გაუცნობლობამ. მის წერილიდან ვი ნათლათ ჩანს, რომ თვით ამ «ერთ მოთაურთაგანს» არ ცოდნია საქმე, ანა და განზრახ ამასინჯებს და მალაჟს ზოგიერთ ფაქტს. ჩემი აზრის უმთავრესი დამტკიცება იყო 12 მაისის ვრება და აგრეთვე უბრალო არითმეტიკული ანგარიში, რომ 2) და მასწავლებლიდან, რომელთაც სული მწერათ წესდებაზე, სუთმეტი თუ თექვსმეტი წერილი მრეწველი იყო, ამით ხელში იყო საქმის ასე თუ ისე მოწყობა, რადგან მხოლოდ ეს 2) ვინ იყო საქმის პატრონი და საბჭოც მათ შეეკითხა საქმის მოწყობის შესახებ სწორეთ 12 მაისის ვრებაზე. ამ ვრებაში, რომელსედაც უმრავლესობა ისევ წერილების იყო (22-დან 12). გადაწყვიტა არ მიეღო ახალი წერებები, დაემყოფილებულიყო საბჭოს მიერ შედგენილი სიით, უარყო საბჭოებისაგან კომიტეტის აზრზე, და დათანხმდა საზოგადო ვრების ქუთაისში გამართვაზე, ე. ი. ქნა ის, რაც წერილების წინააღმდეგ იყო მიმართული და არ ეთანხმებოდა წინათვე შემუშავებულ პროგრამას. ყოველი ამ ვითსვთაგანი წულებდა დიდი უმრავლესობით და თუ წინეთ ან მაშინ რამე «უგანონა» სურვილი ქმნიდა საბჭოს, ამ ვრებაზე დავიხონდა. მივიჩნის, რათ აუტყდა გერმან ბ. ქვარიაძის ამ ფაქტს.

რაც შეეხება საბჭოს წინანდელ მოქმედებას, მეც ისე მაქვს მოსხენებელი, როგორც ბ. ქვარიაძის მოგვითხრობის, გარდა ვარების ჩამოთვლისა. სოლო ჩემი და მისი უთანხმობა მდგომარეობს იმაში, რომ ის მთელ თავის ბრალდებას საბჭოს წინააღმდეგ სამართლიანობის პრინციპზე ამყარებს, რომელიც მე უადგილოთ მიმაჩნია ორ ბურჟუაზიულ შარტიათა შეტაკებაში და, ვიმეორებ, სასაცილოა ასეთი ბავშვური მსჯელობა, ნამეტურ «მოთაურთაგანს». ბ. ქვარიაძის მოწყობებსა ითხოვს მოპირდაპირებას, მე ვი ვურჩევ ჩემთვის უფრო სიმშატიურ შარტიას: მიდი და აიდე, შენ მარჯვენას დაქნდე, მოწყობების იმედი ნუ გაქვს-თქო.

კუთანსებში ბ. ქვარიაძის, რომ ბანკის საქმე საბჭოს ოპონენტის სურვილის წინააღმდეგ და შეცდომით ჩაუვარდა ხელში, მარა როცა ვიდეკ შეიძლება საბჭოს გამობრუნება, რათ არ ისურვოს ამისი ქნა? აი აქ არის უმთავრესი ნასკვი. ვერც იმას მეტყვის ბ. ქვარიაძის, რომ იმ 15-16 ვინის საქმიელი, რომელთაც გუშინ განცხადებაში უკან მოაწერეს ხელი და დღეს სხვა დაადგინეს, სასაცილო და დასაგმობი არ იყო, და აი სწორეთ ამას დავცინი მე.

*) ამ წერილის დასტამბვა უადგილობის გამო დაგვივიანდა. რედ.

საზოგადოთ, ბ. ქვარიაძის წერილის განსახილველად საჭიროა პირველი წერილი გავიყოლოკ ეს ვი წულის ნაყვას იქნება, რის სურვილი სრულებით არ მაქვს და საქმის გამორკვივის მსურველს მივუთითებ «კვლის» 22 № სე. აქ ვი საჭიროთ მიასხნია შეკნიშნო მხოლოდ, რომ ბ. ქვარიაძისებურ მეტობობას იმ ვერც ერთ შარტიას ვერ ვაუწივ და შეცდომას ვერ ვაუწივ. ამისთანა მეტობობას მეტობობაზე უარეის. დასასრულ უნდა მოვხსინოთ, რომ ჩემი აზრი წრილების შარტიის წერების უტაქტობისა და უთანობის შესახებ შეურყეველი რჩება. ამან შარტიანც ბევრი აზრდალა მათ. ჩემი აზრის ერთ სურვილად დამტკიცებას ისიც წარმოადგენს, რომ ამ შარტიის ერთ «მოთაურთაგანს» ბ. ქვარიაძის ითვლება, ეს შარტიის enfant terrible, რომელიც თავისი უსწორო მოქმედებით უღვევალ მასდას დაეუდა საბჭოს შარტიის ორატორებს საბუნწოთ და ანა ერთსეულ ჩაუგდა თავისი შარტიას სიმწრის ოფელში. ამით ვათავებ ბ. ქვარიაძის კამათს.

ბ. ელიავა.

წერილი რედაქციის მიმართ.

ბ. სო რედაქტორ! «კვლის» 27 №-ის შინაურ მიმოხილვაში წაიკითხე: „ბ. ვას. წერეთელი, სახამ ქვათურში იყო და ქსენონს განაგებდა, შემდეგ, როცა შავი-ქვის მწარმოებელთა ვრება იყო და კრიტიკის ქარ-ცხელში ატარებდენ საბჭოს მოღვაწეობას... განხილებული იყო... ახლა ვი არ ვიცით, რა მოსიზრებაა“.

ქვათურში ვიყავი სულ იქვე თვე. ამ იქვე თვის განმავლობაში ქსენონისათვის ეს ვაყავო. რაც შეიძლება, ე. ი. ქსენონს უფლებები მოვუზოვე და მისი ვაუმჯობესების საქმე მევიდარ ნიანდაგზე დავაყენე. განხილებული რომ არ ვყოფილვარ, ეს მტკიცდება ამ ფაქტით და აგრეთვე ამ ფაქტითაც, რომ ქსენონის ვაუმჯობესებას ჩემი საკუთარი კარიერა შევიწროე.

როდესაც თბილისში ვიყავი, მაშინ აღსაყურს ვლანა-ანაობდა ქსენონის თაობაზე. რადგან საქმე მევიდარ ნიანდაგზე დამყარებული მეტულებოდა. ბ. ზდანოვიჩის დაუდევრობას ამ საქმეში ვაწერდი იმ ვარემობას, რომ მას ბევრი საქმე ქმნიდა თავს მოსვეული და იმდენით იყო სხვა საქმეებით ვატარებელი, რომ ქსენონის საქმე უნებლიეთ უფრადლებოთ რჩებოდა. არ მეუროდა, რომ ბ. ზდანოვიჩი მისვილების მომსრე იყო. მე-რე, როცა ფაქტებსა დამარწმუნეს, რომ იგი მისვილებს ჩაეგდოთ ხელში, მოვალეთ ვაგანდე ჩემი თავი ვამოკისულიყო მის წინააღმდეგ. მე ამ საქმეში ვერ ვიქნებოდა au courant, რადგან ახალი მოსული ვიყავი რუსეთიდან.

თქვენ ბრძანებთ იმავე ნომერში: «ამ წერილებს ვუთმობთ ადგილს ანა ვისიმე ჩარქის მოსახრებლათ ან ვისიმე ვასამარლებლათ, მით უმეტეს, რომ წერილების ავტორი სულ წინააღმდეგს აღწევს...» მე არავითარი სურვილი არა მაქვს რამეს მიკლწო ვარდა იმისა, რომ მსურს მეველი შეცდომები არ განმოვადეს. მე მომივას მხოლოდ ფაქტი და შედეგი, ფაქტზე დამყარებული. ზიწიქით, თუ ბ. ზდანოვიჩი, როგორც ხმა დადის, წერილებისკენ ვადმოვიდა და ვრდაა ქუშების ყოფა-ცხოვრების ვაუმჯობესებას, ჩემი თანავრძობა მისკენ იქნება.

დასასრულ ბ. გ. ნ. ხელი ამბავს ჩემზე, ვითომც უფრელოთ ანავის ვისინჯავდი, რის მე ვადითად მოქყავს ერთი შარტიანც მოსული ვინი, რომელსაც 50 ვაპივი უთხოვნია მისთვის ჩემდა მოსახრებად. თუ იმას იტყვის პატარეველი კო-

რესპონდენტი, რომ მე თვით ქსენონში უფულოთ არავის კან-
კავდი, ეს, რასაკვირველია, ცილისწამებაა. რაც შეეხება ჩემ
საკუთარ ბინაზე ავადმყოფების მიღებას, მართალია, ავადმო-
ფის გასინჯვაზე ათ შაუკს ვიღებდი, მაგრამ არასოდეს არა-
ვისთვის არ გადამიხდებინებია ფული, როცა ვისმე უთქვამს,
ფულის გადასდა არ შემიძლია *).

ექიმი ვასილ წერეთელი.

1901 წ. 2 ივლისს.

*) ვერც ამ წერილით დაგვიმტყიცა ბ. წერეთელია, რომ იმან
დროზე აიძალდა ხმა ქსენონის უვარგისობის გამო საბჭოს წინაღ-
მდეგ, და თუ ამის მიზეზი მისი ბ. ზდანოვიჩზე შემდგარი აზრი იყო,
ეს ჩვენთვის ახალი ამბავია. სასურველია უფრო იშვიათათ ცდებოდეს
პატივცემული ავტორი ჩვენ მოსაქმეთა დაფასებაში.

რედ.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი .

«ქართული დრამატული საზოგადოების» გამგეობა
აცხადებს, რომ იგი ჰნიშნავს **რუს პრემიას**

200 მან. და 100 მან.

ქართულ დრამატულ ნაწარმოებთა დასჯადობაზე.

პრემიის პირობები შემდეგია:

- 1) საპრემიოთ წარმოდგენილი პიესა უნდა იყოს
ორიგინალური, დაუსტამბავი და სცენაზე დაუდგმელი;
- 2) პიესა უნდა შეიცავდეს სამს მოქმედებაზე არა
ნაკლებს;
- 3) პიესა უნდა გამოიგზავნოს „ქართულ დრამატი-
ულ საზოგადოების“ გამგეობის სახელზე რაიმე დევიზის
ზედწარწერით; პიესასთან ერთად უნდა წარმოდგენილი
იყოს დაბეჭდილი კონვერტი, სადაც აღინიშნება ავტო-
რის ვინაობა და ადრესი;
- შენიშვნა: კონვერტი გაიხსნება მხოლოდ იმ შემთხვე-
ვაში, როდესაც პიესა ცნობილ იქნება ჯილდოს ღირსათ.
- 4) პიესის საპრემიოთ წარმოდგენის ვადა თავდება
1 ოქტომბერს 1902 წლისას;
- 5) „დრამატულ საზოგადოების“ გამგეობას ორის
წლის განმავლობაში განსაკუთრებული უფლება აქვს პრე-
მიით დაჯილდოვებული პიესის წარმოდგენისა სცენაზე;
- 6) დაჯილდოვებული პიესის ავტორს მიეცემა ჰო-
ნორარათ თითოეული წარმოდგენის მთელი შემოსავლის
5 პროცენტი.
- 7) შედეგი კონკურსისა ვახეთებში იქნება გამოცხა-
დებული. (3—1)

ს კ ო ლ ა და ჰ ა ნ ს ი ო ნ ი

ა. გამულიაშვილისა.

ამხადებს ემაწვილებს სხვა-დასხვა სსწავლებლე-
ბისათვის.

ოლგას ქუჩა (Ольгинская), № 13.

4—4

თფილისის კერძო სამკურნალო-
მკურნალის ა. გადვანიშვილისა
(კუკია, ნიკოლოზის ქ., სახლი საგინაშვილისა, № 21).

ტელეფონი № 247.

ავადმყოფებს იღებენ ყოველ-დღე, კვირა დღეებს გარდა.
დ ი ღ ი თ :

- გ. ი. ჭიჭინაძე.—კბილის სნეულებანი, 8—10 საათ.
მისიელ გვეჯანიშვილი—ნერვებისა და წამლობა ელექ-
ტრონით—9—10 საათ.
- გ. გ. მაღალაშვილი—შინაგანი 10—11 საათამდე,
სამშობათობით და ხუთშობათობით.
- ნ. ა. მუღისი—ყურისა, ყელისა და ცხვირისა—11—12.
- ი. ზ. ასალქანიშვილი—კბილის სნეულებანი 10—12.
- ა. ნ. შატალავი—თვალისა, 11—12 საათ.
- ექიმი ქალი მ. ს. ბაქრაძე—ბავშვებისა, 11—12.
- დ. ა. გვეჯანიშვილი—ნერვებისა და შინაგანი, 1—2.
- ვ. ლ. მარკვეიზი—საქირურგო, 12¹/₂—1¹/₂ საათ.,
სამშობათობით 3—2.
- ი. დ. ბუთაბუკავი—სიფილისისა, კანისა და საშარ-
დესი 1¹/₂—2 საათ.

ს ა დ ა მ ო თ ი :

- ი. ნ. თუქანიშვილი—დედათა სნეულებანი, 5—6.
- ს. ა. ბუღაგოლოვი—შინაგანი (სტომაქის ავადმოყო-
ფობანი) და მიკრო-ქიმიური გამოკვლევანი, 5—6 საათ.

კ კ ი რ ა ო ბ ი თ :

- გ. გ. მაღალაშვილი—შინაგან ავადმყოფ., 10—12.
სამკურნალოს აქვს საწოლი ოთახები. ფასი რჩივა-
დარიგებისა 50 კ., ოპერაციები—მორიგებით. კრაოტი 4
მ. დღე და ღამეში. ერთი კრაოტი დღეობათვის უფასოა.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1901 ГОДЪ (VIII-й годъ изданія).

Е ж е ж с я ч н ы й ж у р н а л ъ

„НАУЧНОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

Издание П. П. Сойкина, под редакціей д-ра философіи М. М. Филиппова.
„Научное Обозрѣніе“ не спеціальный, но общій журналъ, имѣющій въ виду
всѣхъ читателей, интересующихся успѣхами науки, а также выходящими лите-
ратурными явленіями. Вступая въ XX вѣкъ, одной изъ задачъ котораго являет-
ся распространеніе научнаго образованія въ возможно широкіяхъ кругахъ обще-
ства, журналъ нашъ посвятитъ особое вниманіе вопросамъ самообразованія.
Съ этою цѣлью редакція „Научнаго Обозрѣнія“ рѣшилась присоединить къ
журналу рядъ популярнѣхъ сочиненій по всѣмъ отраслямъ знаній подъ общимъ
заглавіемъ: „НАРОДНЫЙ УНИВЕРСИТЕТЪ“. Для валецатанія въ „Народномъ
Университетѣ“ имѣется, между прочимъ, слѣдующее:

Происхожденіе животного міра. — Міръ въ калѣхъ воды. — Невидимые враги. —
Происхожденіе и значеніе денегъ. — Чудеса электричества. — Мозгъ, какъ органъ
мышленія. — Пролетки по небу. — Доисторическій человекъ.
Текстъ поясненъ чертежами, рисунками и хромолитографіями.